

de Tinkoerier

MEDEDELINGENBLAD NEDERLANDSE TINVERENIGING • JAARGANG 20 • NUMMER 2 • DECEMBER 2012

- Olielampjes uitgelicht
- Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest
- Gemerkt met een Franse slag
- Een bijzonder drinkbekertje

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING 27 MAART 1993

BESTUUR

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
P.A.M. Maas	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

ERELID

A.A. Kooyman

REDACTIE

J.F.H.H. Beekhuizen	Hoofdredacteur lay-out
A.W. Korstjens	Redacteur
P.A.M. Maas	Redacteur

ADRES SECRETARIAAT

Noteboompark 137 2273 LD Voorburg
E-mail: secretaris.ntv@kpnmail.nl

ADRES REDACTIE

Nieuwe Spiegelstraat 49 1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES PENNINGMEESTER

Geerweg 6 2731 BA Benthuisen
E-mail: groen@aeto.nl

BANKRELATIE

Postbank 4382632, IBAN: NL19 PSTB 0004 3826 32, Swiftadres: PSTBNL 21

STICHTING NEDERLANDSE TINBIBLIOTHEEK

H.B. van Wijk	Voorzitter en bibliothecaris
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
P.A.M. Maas	Bestuurslid

WEBSITE

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

ISSN: 1380-108

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur of de redactie van de NVT en/of de auteur(s).

Inhoudsopgave van de Tinkoerier

Voorwoord	42
Ledenbijeenkomst en algemene ledenvergadering Amsterdam zaterdag 10 november 2012	
Paul Maas	44
'Huusraet' gepresenteerd	
Paul Maas	46
Olielampjes uitgelicht	
Michel Hendriksen	48
Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest	
Philippe Probst	54
Gemerkt met een Franse slag (9) Dyon, met of zonder deksel?	
Paul Maas	64
Een bijzonder drinkbekertje	
J.F.H.H. Beekhuizen	67
Bodemvondsten uit Reimerswaal in de literatuur	
H.B. van Wijk	70
Een onbekend merk	
J.F.H.H. Beekhuizen	73
Drie schoteltjes	
J.F.H.H. Beekhuizen	74
Pareltjes uit de twintigste eeuw - kandelaars en pindasetjes	
A. Korstjens	78
Aankondiging Tintentoonstelling in Beek	82
Oproepen	83
Nieuwe boeken	84

Afgelopen voorjaar had ik een opnamedag van Tussen Kunst & Kitsch in Kasteel Heeswijk te Heeswijk (Noord Brabant, tussen 's-Hertogenbosch en Vught). Het kasteel is landelijk gelegen en heeft een rijke historie die terug gaat tot omstreeks 1080 (afb. 1). In 1850 was er al sprake van een landelijke en internationale bekendheid voor het 'Musée de Bogaerde', zoals het toen werd genoemd. Het herbergde een enorme collectie kunst en kunstnijverheid, die rond 1900 is geveild in Amsterdam bij Frederik Muller. Dit ondanks de beperkingen die in een testament stonden, maar door de familie Van den Bogaerde met succes werden aangevochten.

Afb. 1 Kasteel Heeswijk

Op speciaal verzoek kreeg ik een rondleiding door het kasteel, omdat ik vernomen had dat er een tinkamer zou zijn. In de betreffende kamer was inderdaad tamelijk veel tin te zien op een rand boven aan de lambrisering. Mij werd verteld dat het een magere afspiegeling was van de oorspronkelijke collectie. Op de terugtocht naar mijn tafel passeerde ik de keuken. Mijn oog viel daar op een wat povere tinnen kranenkan zonder komfoor. Van de beschildering was nauwelijks iets over en het deksel ontbrak. Ik vond dit niet representatief voor het museum en zeker geen reclame voor 'het tin'. Toen ik later in contact kwam met de directrice mevrouw J. Kerkhoff beloofde ik een mooie en beschilderde kranenkan uit eigen collectie aan het museum te schenken. Tevens liet ik weten bereid te zijn het tin op een ander moment nog eens rustig te bekijken en te helpen met de determinatie. Zo geschiedde het dit najaar en schonk ik de kranenkan aan het museum. Ik was in de veronderstelling dat deze in de keuken terecht zou komen. Maar wat schetste mijn verbazing toen ik een foto gemaald kreeg met daarop de kranenkan, die een prachtige plaats had gekregen in een van de stijkamers, namelijk de Witte Kamer (afb. 2).

Afb. 2 De kranenkan in de Witte Kamer

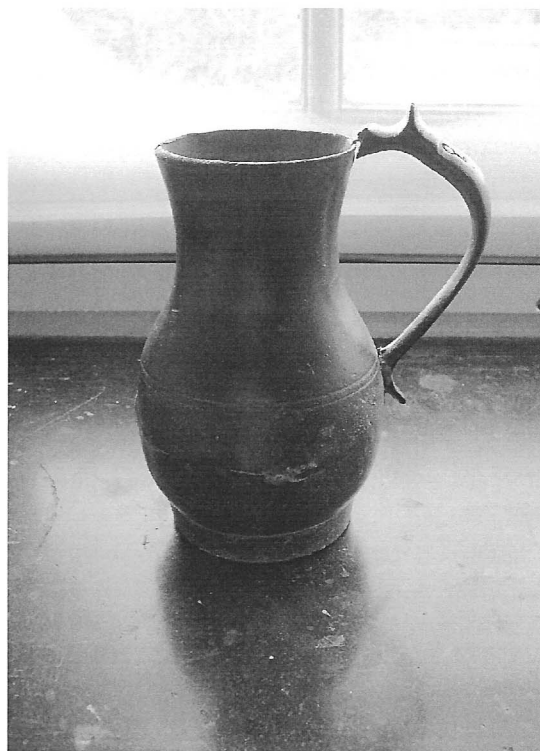
Tijdens het bekijken van de objecten in de tinkamer stuitte ik op een maat zonder deksel, zonder stads- of gietersmerk (afb. 3). Zonder de ijkmerken had ik deze maat niet verder kunnen toeschrijven dan afkomstig uit Nederland. Op het handvat waren twee ijkmerken ingeslagen: een sleutel en een vijfpuntige ster (afb. 4). Deze ijkmerken zijn met zekerheid toe te schrijven aan Maastricht. Maar afgaande op de vormgeving van de maat was ik niet op dat idee gekomen.

Als expert bij Tussen Kunst & Kitsch kom je niet alleen op plaatsen waar je normaliter niet direct aan zou denken, maar je komt ook dingen tegen waar je van kunt leren.

Een bezoek aan Kasteel Heeswijk is zeker aan te raden en het bestuur van de Nederlandse TinVereniging overweegt om in het voorjaar van 2014 daar een ledenbijeenkomst te organiseren.

Ik wens u namens het bestuur een prettig en gezond 2013.

Jan Beekhuizen, voorzitter

Afb. 3 Maat zonder deksel

Afb. 4 Ijkmerken ingeslagen op het handvat

Ledenbijeenkomst en algemene ledenvergadering

Amsterdam zaterdag 10 november 2012

Paul Maas, secretaris
Jan Beekhuizen, fotografie

Op zaterdag 10 november 2012 kwamen circa dertig leden van de Nederlandse TinVereniging bijeen in het Amsterdam Museum voor een najaarsbijeenkomst tijdens welke tevens de jaarlijkse algemene ledenvergadering werd gehouden.

Algemene ledenvergadering

1. Opening

Na een ontvangst in het Museumcafé Mokum opent de voorzitter Jan Beekhuizen de vergadering en heet de verenigingsleden, hun gasten en introducés welkom en dankt het Amsterdam Museum voor de ook dit jaar weer verleende gastvrijheid.

2. Verslag van de ledenvergadering van 26 november 2011

Het verslag van de ledenvergadering, op 26 november 2011 eveneens in het Amsterdam Museum gehouden en gepubliceerd in *de Tinkoerier* van december 2011 wordt zonder commentaar akkoord bevonden.

3. Verslag van de penningmeester

De balans en de staat van baten en lasten 2011 alsmede de begroting 2012 van de Vereniging waren tevoren toegezonden aan de leden. De penningmeester Leen Groen geeft een korte toelichting. De kascommissie, bestaande uit de heren J. van Wijk en S.P.W. Franses, deelt bij monde van de heer Van Wijk mee de voorliggende stukken te hebben gecontroleerd en goedgekeurd en stelt de vergadering voor de penningmeester onder dankzegging te dechargeren voor het door hem in 2011 gevoerde beleid. Onder applaus wordt dit voorstel door de vergadering overgenomen. De zittende kascommissie wordt vervolgens, eveneens na dankzegging door de voorzitter van de vergadering, ontbonden. Er wordt een nieuwe kascommissie benoemd die bestaat uit de heren S.P.W. Franses en A.W. Korstjens.

4. Jaarverslag van de secretaris

Ook het jaarverslag 2010 van de Nederlandse TinVereniging, opgesteld door de secretaris en eerder aan de leden toegezonden wordt zonder commentaar door de vergadering akkoord bevonden.

5. Bestuursmutaties

Volgens het roulatierooster voor bestuursleden zijn in het voorjaar van 2013 de heren Jan Beekhuizen, Erik Erenst, Leen Groen en Wim Röben aan de beurt om af te treden. Van hen heeft Wim Röben meegedeeld niet langer beschikbaar te zijn voor het bestuur. De overigen zijn allen herkiesbaar en hebben zich bereid verklaard een volgende zittingsperiode van drie jaren te zullen accepteren. De voorzitter dankt Wim Röben voor al het werk dat hij gedurende vele jaren als bestuurslid met zoveel inzet voor de vereniging heeft verricht. De vergadering onderstreept deze woorden met applaus. De vergadering gaat eveneens met applaus akkoord met de herbenoeming van de drie overige bestuursleden.

6. Expositie stadskannen van de Nederlanden

Er bestaan inmiddels vergevorderde plannen om in het voorjaar van 2015 in Maastricht ten tijde van de TEFAF een tentoonstelling in te richten van zomogelijk alle stadskannen van de Nederlanden die de tijden hebben overleefd. Op dit moment is er een Comité van Aanbeveling geformeerd. Als locatie is het Museum aan het Vrijthof vastgelegd. De eerste toezeggingen door bruikleengevers van de ten toon te stellen objecten zijn binnen en zelfs zijn de eerste foto's ten behoeve van de catalogus gemaakt. Het draaiboek is inmiddels opengeslagen. Het bestuur is vol vertrouwen over een voorspoedige voortgang van dit toch wel prestigieuze project.

7. Data ledenbijeenkomsten 2013

De vergadering neemt met instemming kennis van het voornemen van het bestuur de voorjaarsbijeenkomst 2013 te laten plaats vinden op zaterdag 1 (en zondag 2 juni) in het Belgische Maaseik. Het wordt een gezamenlijke bijeenkomst met de leden van de Vlaamse Tinvereniging. Op het programma zal onder andere staan een uitgebreid bezoek aan de schilderijen-, kunst- en antiekverzameling van John Selbach in diens besloten particuliere museum. Tevens zullen bezoeken aan andere musea, collecties en tentoonstellingen in Maaseik en omgeving tentatief op de agenda staan.

Ten aanzien van de najaarsbijeenkomst 2013 wordt geopperd of het Amsterdams Museum voor een aantal leden door bereikbaarheid en/of parkeerproblemen als vergaderlocatie toch minder aantrekkelijk is. Na breed overleg zegt de voorzitter toe dat het bestuur voor deze bijeenkomst, die op zaterdag 9 november zal worden gehouden, met een passend locatievoorstel zal komen.

8. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt en de voorzitter sluit vervolgens de vergadering.

Ledenbijeenkomst

Tin en brons uit de collectie van leden

Aansluitend op de ledenvergadering toonden leden de door hen meegebrachte voorwerpen van tin en brons uit hun eigen collecties. Enkelens hadden zich laten inspireren door de titel van de lezing die later op dezelfde dag zou worden gehouden en hadden olielampjes of andere verlichtingsobjecten meegebracht. Ook dit keer was het aanbod groot en gevarieerd. Van letterlijk groot (kandelaars) tot zeer klein (miniatur bodemvondsten). Dit programma-onderdeel van de ledenbijeenkomsten blijkt alle aanwezigen zeer aan te spreken, gezien en gehoord de enthousiaste verhalen en discussies over de getoonde stukken.

Olielampjes uitgelicht

Na de lunch in het Museumcafé hield Michel Hendriksen een zeer verhelderende voordracht met als titel *Olielampjes uitgelicht*. Deze lezing is integraal afgedrukt op pagina 48 t/m 53 in dit nummer van *de Tinkoerier*.

Een tinnen olielampje uit een Nederlandse particuliere collectie. Een van de voorwerpen die Michel Hendriksen besprak in zijn lezing 'Olielampjes uitgelicht' tijdens de najaarsbijeenkomst van de Nederlandse TinVereniging op zaterdag 10 november 2012 in het Amsterdam Museum.

'Huusraet' gepresenteerd

Paul Maas

J.F.H.H. Beekhuizen, fotografie

Henk van Wijk, voorzitter van de Nederlandse Tinbibliotheek, is hier in functie als bezorger en eindredacteur van 'Huusraet | Het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd' tijdens de presentatie van het eerste exemplaar van dit boek, waarvan rechts op de foto een (overigens sterk vergroot) model zichtbaar is.

‘Huusraet’ gepresenteerd

Prof.dr. J.R. ter Molen, bijzonder hoogleraar Toegepaste Kunsten en Kunstnijverheid aan de Radboud Universiteit Nijmegen, zal enkele ogenblikken nadat deze foto werd genomen het eerste exemplaar overhandigen aan de zonen van de auteur.

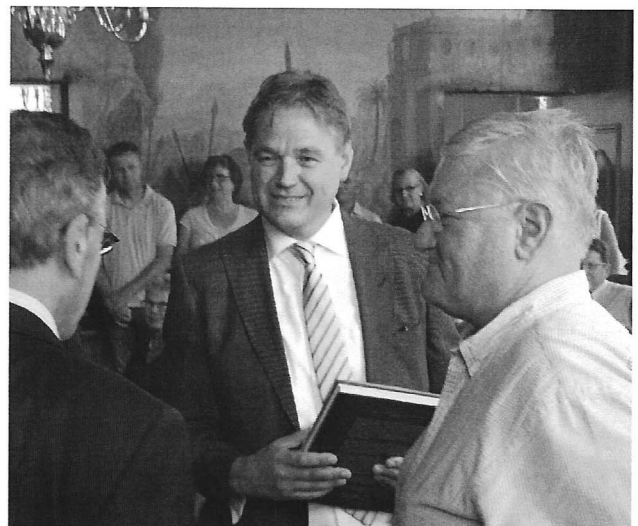
Op woensdag 1 augustus 2012 vond de presentatie plaats het boek *Huusraet | Het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd* van de hand van de bij alle tinliefhebbers - en vele anderen - zeer gekende auteur Bé Dubbe (1920-2007). In een van de stijkamers van het Raadhuis, tevens Museum van Edam, werd onder grote belangstelling het eerste exemplaar van deze uitgave aangeboden aan de zonen van de auteur, de heren B.H. Dubbe en F.J. Dubbe, door Prof.dr. J.R. ter Molen, bijzonder hoogleraar Toegepaste Kunsten en Kunstnijverheid aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

In *de Tinkoerier* van juni 2012 is naar aanleiding van het verschijnen van dit boek een groot artikel verschenen over het laatmiddeleeuwse woonhuis en haar bewoners. Graag verwijzen wij naar deze publicatie van de hand van Céserine Abbenes.

Hoe leefde de ‘gewone’ burger? Aan de hand van talloze historische boedelbeschrijvingen, overgeleverde en gevonden gebruiksvoorwerpen en schilderijen beschrijft de auteur het wonen en leven in de Bourgondische tijd. Het boek telt XII + 276 bladzijden en is in een rijke vormgeving overvloedig geïllustreerd.

Berend Dubbe is in 2007 overleden. Het manuscript was nagenoeg compleet, het beeldmateriaal talrijk. Het initiatief voor het postuum doen verschijnen van *Huusraet | Het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd* werd genomen door Henk van Wijk, voorzitter van het bestuur van de Nederlandse Tinbibliotheek en lid van het bestuur van de Nederlandse TinVereniging. Hij heeft zich opgeworpen als bezorger van dit werk. In zijn *Ten geleide* bij dit boek noemt hij, uit naam van de auteur die hier zelf niet meer aan was toegekomen, de namen van alle personen die in velerlei vorm hun bijdragen hebben geleverd aan de totstandkoming van dit boek.

B.H. Dubbe en F.J. Dubbe met het eerste exemplaar van het postuum verschenen boek van hun vader, Berend Dubbe.

Olielampjes uitgelicht

Michel Hendriksen

Olielampjes uitgelicht

In 1994 werd aan de Mariaplaats-Walsteeg te Utrecht een opgraving uitgevoerd op een terrein dat in de middeleeuwen deel uitmaakte van de Maria-immuniteit. Tijdens die opgraving werd ondermeer een claustraal huis of kloostergebouw gevonden. Dit gebouw bleek een enorme mozaïekvloer te hebben die bestaat uit ruim 20.000 geglazuurde tegeltjes. Onderzoek heeft uitgewezen dat de tegeltjes in de Bemuurde Weert te Utrecht zijn vervaardigd. Deze hebben een Engelse oorsprong en zijn vervaardigd naar voorbeelden uit de regio West Essex. Omstreek 1315 is waarschijnlijk een Engelse tegelbakker met zijn mallen en kennis naar Utrecht gekomen om daar een bloeiende industrie op te

bouwen. De vloer is in situ bewaard en kan op afspraak worden bezocht.

In 1617 kocht de kunstschilder Adriaan Bloemaert (afb. 1) dit huis, dat dan alweer enkele veranderingen had ondergaan. Voordat hij het huis betrok liet hij een privaat met beerput aanleggen die dwars door de veertiende-eeuwse tegelvloer is aangelegd. Deze vloer was toen al niet meer in zicht omdat het vloerniveau hoger was komen te liggen. Op het moment dat Bloemaert op de Mariaplaats woonde was dit het centrum van de Katholieke gemeenschap in Utrecht. Hij kreeg samen met zijn vrouw Judith van Schoneburg acht kinderen.

Afb.1 Portret Adriaan Bloemaert

Tijdens het onderzoek in 1994 kwam de beerput weer in zicht en werden veel vondsten geborgen. De voorwerpen dateren uit de tijd dat Bloemaert hier woonde en zijn een weerspiegeling van een luxe huishouden. Zo werden er ondermeer enkele steengoed kruiken, faïence borden, geglazuurde kookpotten, houten kinderspeelgoed en een tinnen wierookbrander gevonden.

In 2009 werden deze vondsten gebruikt voor een tentoonstelling over deze Utrechtse schilder. Toen zag ik voor het eerst de zogenoemde wierookbrander die in werkelijkheid een olielamp bleek te zijn. Uiteindelijk was die herontdekking de aanzet tot het houden van een lezing over olielampen op de najaarsbijeenkomst van de Nederlandse TinVereniging op 10 november 2012, hier als artikel gepubliceerd.

Tijdens die bijeenkomst bleek dat veel leden wel één of meerdere olielampen in hun bezit hebben. Literatuur over deze specifieke tinnen olielampen is er niet en dan blijkt maar weer waar een bijeenkomst al niet goed voor is. Zo kreeg ik veel feedback en werden enkele vragen deels of volledig beantwoord. Bij deze wil ik diegenen hiervoor bedanken. Omdat olielampen een lange geschiedenis kennen en sterk aan ontwikkeling onderhevig zijn geweest zal ik eerst kort daarover iets vertellen.

Olielampjes uitgelicht

De geschiedenis kort samengevat

De oudste olielamp bestaat uit een houder van steen en kan gedateerd worden in circa 12.000 voor Christus. De pit zal hebben bestaan uit in elkaar gedraaid mos of vezels. De brandstof bestond uit dierlijk vet of fossiele brandstof. In de klassieke oudheid doen metalen en aardewerken olielampen hun intrede. Een enorme verbetering vond in de Romeinse tijd plaats toen de lamp voorzien werd van een vulopening en een tuit waarin de pit of lont lag (afb. 2). Speciaal vervaardigde olielampen lijken na het vertrek van de Romeinen in Noordwest-Europa en gedurende de vroege en volle middeleeuwen niet meer voor te komen. Pas vanaf circa 1400 komt de olielamp weer in gebruik en gaat deze uiteindelijk een vaste plaats innemen binnen het huishouden.

Afb. 2 Romeinse bronzen olielamp

Deze eerste lampen zijn eigenlijk twee open schaaltes die met een stam aan elkaar verbonden zijn. Ze zijn vervaardigd uit roodbakend geglaazuurd aardewerk. Zij werden niet alleen staand gebruikt, ze konden ook door middel van twee oortjes opgehangen worden (afb. 3). Niet lang daarna komt er een ander model in gebruik, voorzien van één ophangoog (afb. 4). Het onderschaaltje heeft een rechte achterkant waardoor de lamp stabiel tegen de wand opgehangen kon worden. Het gebruik van dit model correspondeert met de verstening van huizen in die tijd waardoor de dreiging van brandgevaar van olielampen minder werd geacht. Deze aardewerk

lampen zijn tot in de achttiende eeuw het meest in gebruik geweest. Vanaf dat moment worden ze vervangen door exemplaren vervaardigd uit ijzer, koper of tin.

Afb. 3 Roodaardewerken olielamp circa 1400

Afb. 4 Roodaardewerken olielamp 17de eeuw

Olielampjes uitgelicht

Tinnen olielampen

Tinnen olielampen uit de periode voor de achttiende eeuw zijn zeer schaars en lijken gedurende een korte periode in gebruik te zijn geweest. In de voorhanden zijnde literatuur over tin staan slechts twee exemplaren gepubliceerd. Daarnaast konden nog twee exemplaren worden toegevoegd die bekend zijn uit particuliere collecties. Het exemplaar uit Utrecht is hiermee het (voorlopig) vijfde bekende exemplaar. De onderstaande beschrijvingen zijn aan de hand van beschikbare foto's en openbare informatie tot stand is gekomen.

Wat alle lampen met elkaar gemeen hebben is dat ze bestaan uit drie delen te weten:

- een ronde olielamp voorzien van een vuldeksel, lontopening en een ophangoog,
- een stam met één of meer knopen,
- een holle voet.

Beschrijving van de tot nu toe geïnventariseerde tinnen olielampen.

1. Collectie Museum Boymans van Beuningen, voorheen collectie Verster¹

Hoogte 15 centimeter. Stam voorzien van twee knopen. Vulopening is een centraal geplaatst rond scharnierend deksel met als handgreep een afgeplatte bal (afb. 5).

2. Verblijfplaats onbekend

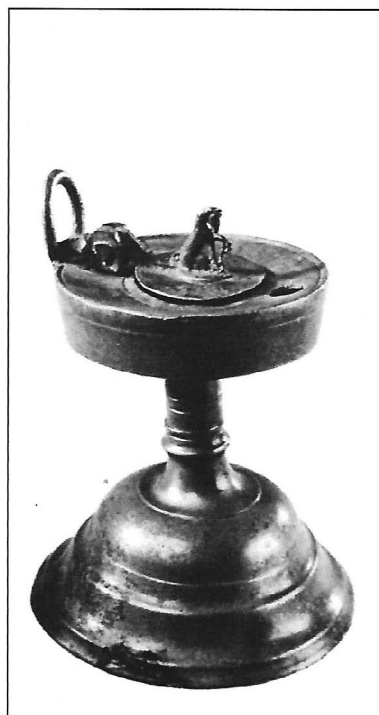
Hoogte 13 centimeter. Stam met één knop en groeven. Vulopening is een centraal geplaatst rond scharnierend deksel met als handgreep een zittend paard. Gedateerd omstreeks 1600 en van Leidse herkomst (afb. 6).

3. Particuliere collectie

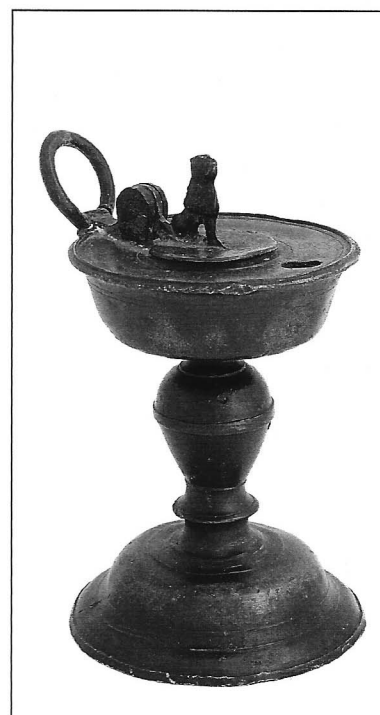
Hoogte 15 centimeter. Stam met een knoop en baluster. Vulopening is een centraal geplaatst rond scharnierend deksel met als handgreep een zittend leeuwje (afb. 7).

Afb. 5 Tinnen olielamp uit de collectie van museum Boymans Van Beuningen

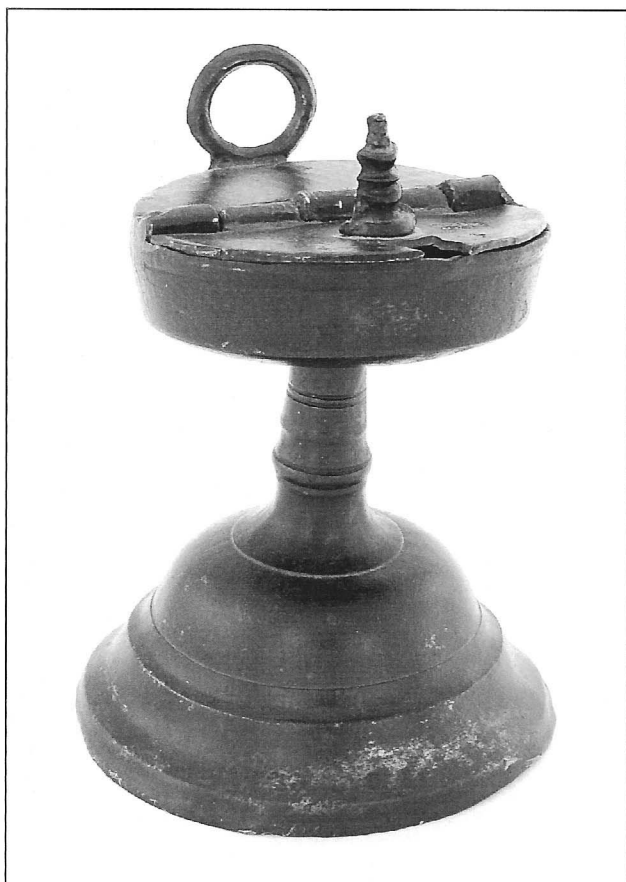

Afb. 6 Tinnen olielamp uit Dubbe, Tin en tinnegieters

Afb. 7 Tinnen olielamp uit particuliere collectie

Olielampjes uitgelicht

Afb. 8 Tinnen olielamp uit particuliere collectie

4. Particuliere collectie

Hoogte 12,7 centimeter. Stam met één knop en groeven. Deksel aan de voorkant scharniert over de gehele breedte en heeft een pinakel als handgreep. Gemerkt met stadsmerk van Leiden en de gieters-initialen AZ = Aert Zeegers, Leiden, vermeld 1613³. Vindplaats: Rotterdam 1983. Verstoorde grond van de gedempte Nieuwe Haven (afb. 8).

Afb. 9 tinnen olielamp uit de Collectie Cultuurhistorie van de gemeente Utrecht

5. Collectie Cultuurhistorie gemeente Utrecht

Hoogte 12,5 centimeter. Stam met één knop. Deksel aan de voorkant scharniert over de gehele breedte maar ontbreekt. Resten van gesmolten tin op de bodem van de lamp. Meest aannemelijk is dat dit restanten zijn van het deksel. Vindplaats Mariaplaats-Walsteeg 1994 (afb. 9).

Olielampjes uitgelicht

Conclusie

Wat opvalt, is dat geen van de lampen gelijk is aan welke andere dan ook. De voorzichtige conclusie die hieraan gegeven kan worden is dat meerdere makers deze lampen in hun assortiment hebben gehad. Het zeldzame karakter spreekt dat echter weer tegen. Waarom deze lampen zo weinig als vondst voorkomen is vooralsnog niet geheel duidelijk. Verlichting van ruimtes was een dagelijkse noodzaak maar werd natuurlijk niet alleen door tinnen olielampen bewerkstelligd. Afgezien van de haard, kaarsen en spaanders voorzagen olielampen wel voor een groot deel hierin. In tegenstelling tot tinnen lampen worden aardewerk exemplaren regelmatig teruggevonden binnen vondstcontexten uit het begin van de zeventiende eeuw. Indien tinnen exemplaren destijds in ruime mate voorhanden zouden zijn geweest zou je dit ook in de vorm van een groter aantal in vondstexemplaren willen terugzien, al of niet fragmentarisch. En waarom komen aardewerk olielampen gevolgd door koperen en ijzeren exemplaren nog wel voor na de tweede helft van de zeventiende eeuw en tinnen exemplaren niet? Waarschijnlijk hangt de zeldzaamheid samen met de korte periode van gebruik. Het handige ophangoog en de afgeplatte schaal van een aardewerk lamp maakte dat deze aan de muur opgehangen kon worden. Bij tinnen exemplaren is dit met een vol exemplaar af te raden omdat de brandstof er dan uit zou lopen. Ze zijn mijn inziens dan ook alleen te gebruiken als tafelmodel, dus staand. Ook het lage smeltpunt van tin zal niet hebben meegewerkt aan het succes van deze lampen. De bewijsvoering hiervan wordt immers geleverd door het gesmolten deksel in de lamp van Bloemaert. Over de werkelijke toedracht kan nog veel gespeculeerd worden. Hopelijk kunnen in de toekomst nog nieuwe exemplaren aan deze inventarisatie worden toegevoegd. Wellicht kunnen die dan meer licht laten schijnen op het gebruik van deze lampen.

Literatuur

- Verster, A.J. G. – Tin door de eeuwen, Amsterdam 1954, blz. 99, nr 81 en afb. 81.
- Dubbe, B. – Tin en tinnegieters in Nederland, Lochem 1978, blz. 268, afb. 145 (stadsmerk van Leiden met gietersinitialen HI voor Havic Joosten, werkzaam omstreeks 1592-1600).
- Dubbe, B. – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 273, nr. 2117 en blz. 277, nr. 3282.
- Beekhuizen, J.F.H.H. – Pewter Ware 9, Tin Tefaf 2008, Amsterdam 2008, blz. 72 en 73, nr. 32.
- Beekhuizen, J.F.H.H. - Pewter Ware 20, Tin Tefaf 2012, Amsterdam 2012, blz. 54 en 55, nr. 32.

Noten

- 1 Verster 1954, afb.81.
- 2 Dubbe 1978, blz.268.
- 3 Dubbe 2009, 277, nr.3282.

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Philippe Probst

Ontfangh
Derre Geelen in de
Embacht Gelt dat o
reserveert heeft, Note
Van't Octroy geobd
ijner Raede van B.
ten februarij 1774.

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Tefaf 2012, daar begint mijn verhaal. Als je eenmaal deze prachtige kunst- en antiekbeurs bezocht hebt kan je niet meer zonder. Dit voorjaar had ik weer de gelegenheid aanwezig te zijn op dit evenement en een bezoek aan de tinstand van ons lid, Jan Beekhuizen, stond uiteraard ook op mijn programma. Het is daar, in één van de talrijke vitrines, dat een langwerpige inktstelletje speciaal mijn aandacht trok (afb. 16 en 17). Een raadsheertje met in de pennenlade de meegegoten naam **MICHIEL VAN EUPEN** en daaronder de vermelding **ENGELS HART TIN**¹ (afb. 1).

Dergelijke naam doet je dan onmiddellijk denken aan het stadje Eupen, gelegen in Oost België nabij de Duitse grens. Maar opgelet, het spreekwoord *schijn bedriegt* is ook hier van toepassing. Misschien zijn de voorouders van Michiel van Eupen

ooit afkomstig geweest uit deze stad maar het geslacht Van Eupen dat ons interesseert is al sinds 1550 een gekende naam in Eindhoven. De stamvader ervan was trouwens ook een Michiel².

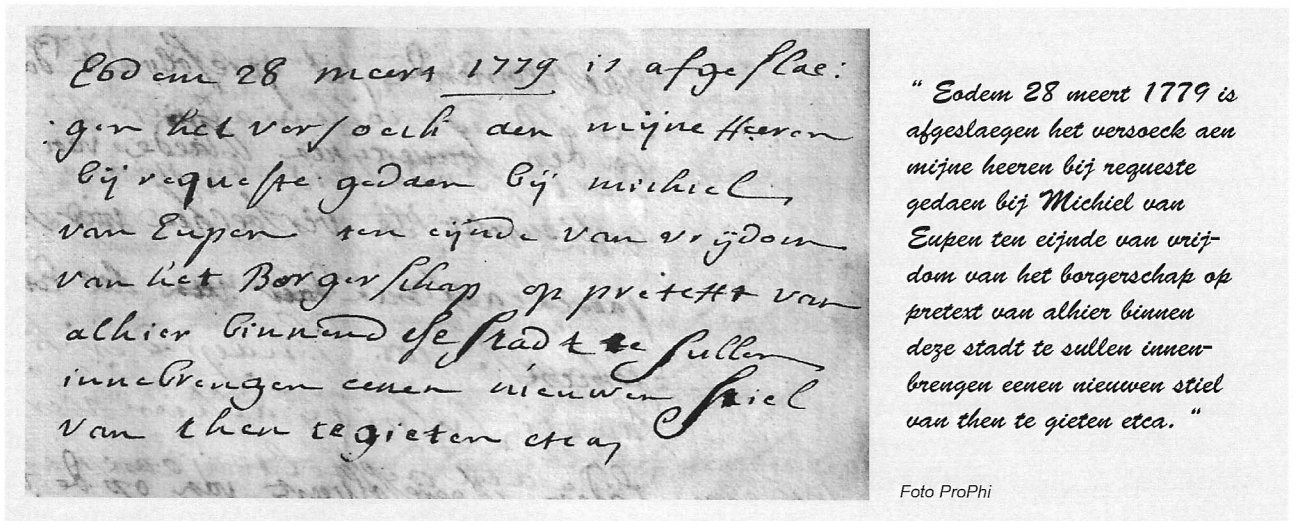
Onze Michiel Joannes werd een goede 200 jaren later in Eindhoven geboren als zoon van Jacobus Arnoldus van Eupen en Maria Catharina Dirckx (eveneens uit Eindhoven).

Michiel werd gedoopt op 26 januari 1752 en huwde op 7 februari 1779 met Diliana van Baar (Baer). Ook zij was afkomstig uit Eindhoven³.

Onmiddellijk na hun huwelijk belandde het jonge koppel in Diest. Omdat er in Diest op dat ogenblik geen tinnegieters meer waren, hoopte Michiel het poorterschap aan gunstige financiële voorwaarden te verkrijgen. Op 28 maart 1779 werd zijn verzoek gericht aan het college van schepenen echter afgewezen⁴ (afb. 2).

Afb. 1 Meegegoten naam MICHIEL VAN EUPEN en ENGELS HART TIN

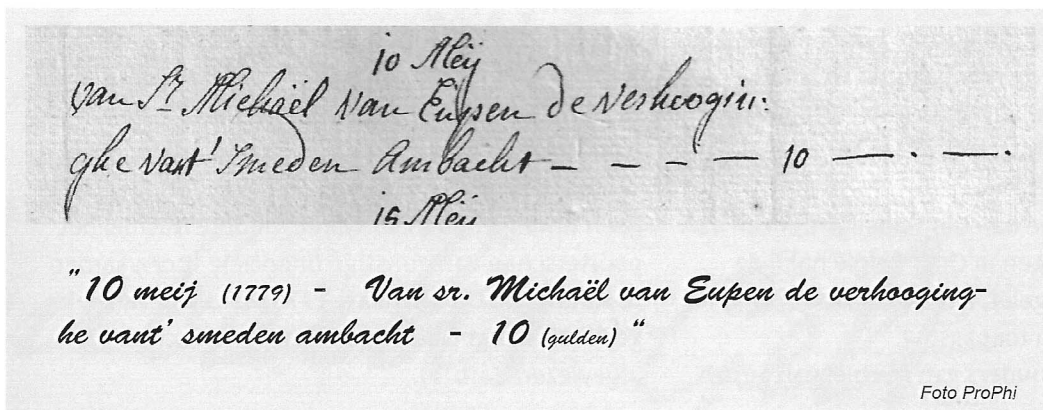

Afb. 2 Uitsnede uit S.A.D., nr. 10. pag. 269 - 28 maart 1779

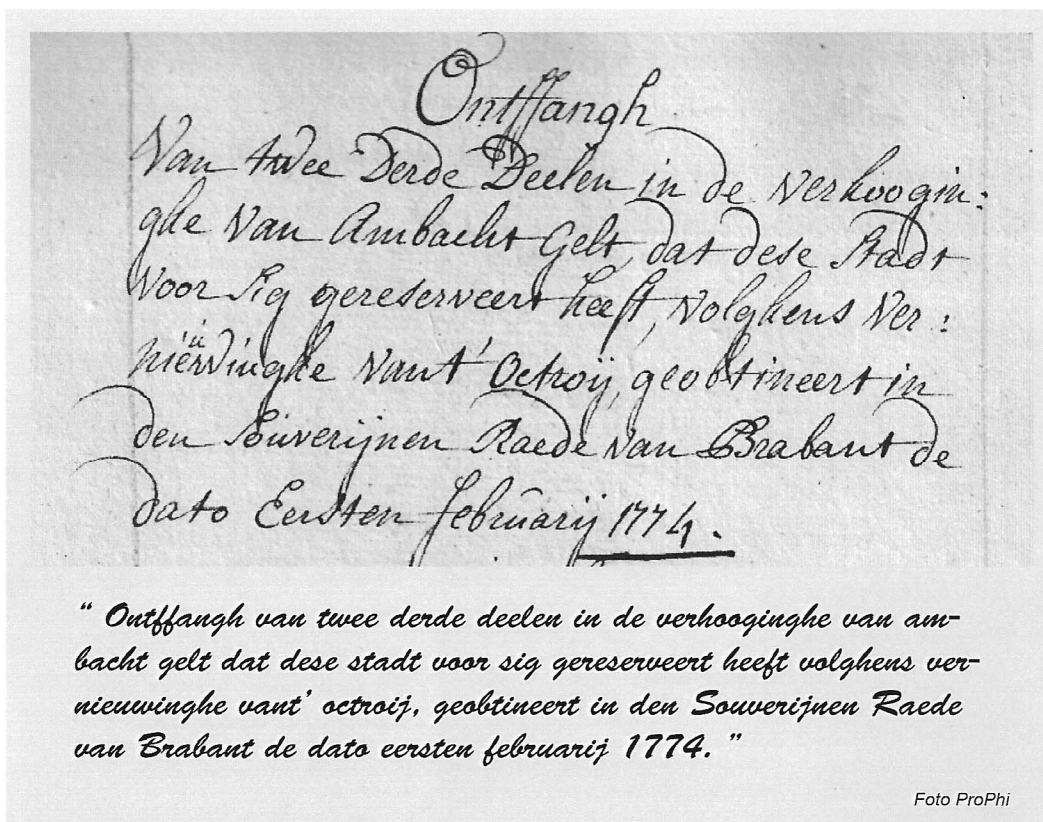
Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Op basis van de toen nog geldende ambachtsvoor-
schriften uit de vijftiende en zestiende eeuw diende
hij zich aan te sluiten in het smedenambacht. Zijn
opname in het smedenambacht werd geacteerd op

10 mei 1779 (afb. 3) na betaling van 30 gulden
waarvan, conform de nieuwe reglementering van
1 februari 1774 (afb. 4) van de Raad van Brabant, de
stad Diest er 10 gulden van ontvangen heeft⁵.

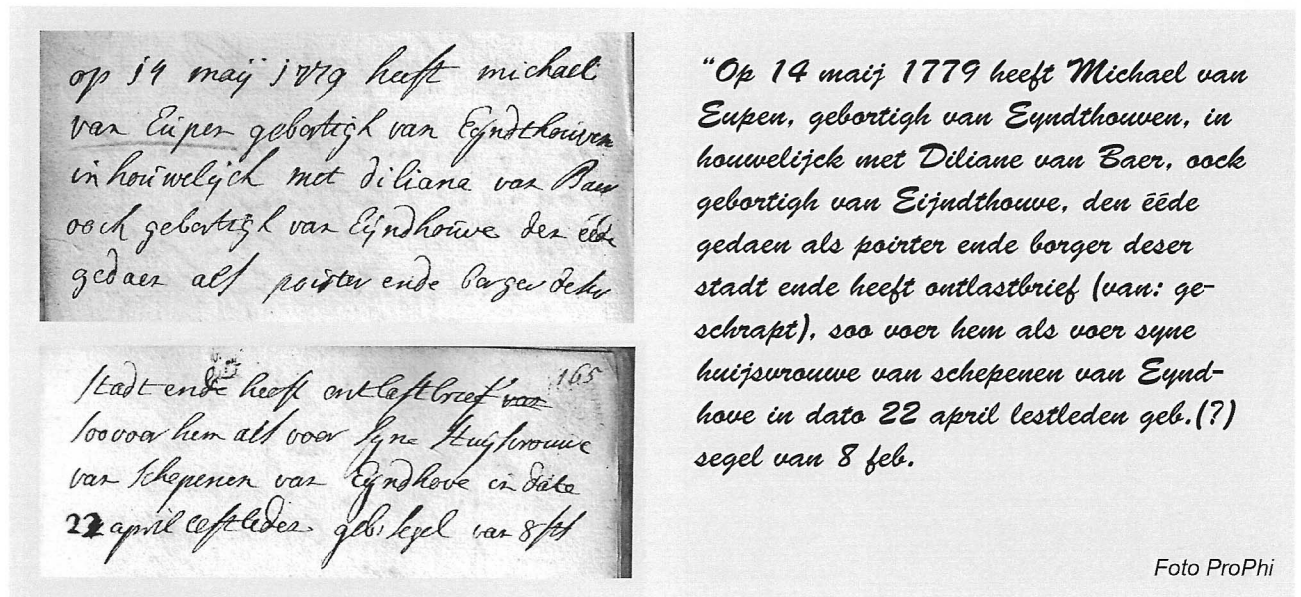

Afb. 3 Uitreksel uit S.A.D., nr. 516. pag. 201 - 14 mei 1779

Afb. 4 Uitreksel uit S.A.D., nr. 516. pag. 200 - 1 februari 1774

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Afb. 4 Uitsnede uit S.A.D., nr. 25. pag. 164 - 165 - 14 mei 1779

Kort nadien, op 14 mei 1779, kon Michiel van Eupen de poorterseede afleggen en werden hij en zijn echtgenote volwaardige burgers van de stad Diest⁶.

Het eerste kind van het echtpaar, Jacobus Rudolphus, werd op 07 november 1779, juist negen maanden na het huwelijk, geboren in Diest. Hun tweede zoon Rudolphus Josephus, geboren op 03 mei 1781 overleed amper 19 dagen na zijn geboorte. Het laatste spoor van Michiel van Eupen in Diest is de aangifte van zijn derde kind, Anna Maria, geboren op 17 augustus 1783³.

De familienaam van Eupen heeft in het verleden echter voor enige verwarring gezorgd en ertoe geleid dat deze tinnegieter met de initialen MVE ten onrechte aan de stad Eupen werd verbonden. In dit kader dient ook het artikel over tinnegieters uit Eupen, verschenen in Tinnewerck nr 38, enigszins bijgestuurd te worden⁷.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling *Tin: ontstaan, evolutie en gebruik* in 1956 werd voor het eerst melding gemaakt van Michiel van Eupen. Een bord en

“Op 14 maij 1779 heeft Michael van Eupen, gebortigh van Eyndthouwen, in houwelyck met Diliane van Baer, oock gebortigh van Eyndthouwe, den eede gedaen als poorter ende burger deser stadt ende heeft outlastbrief (van: geschrapt), soo voer hem als voer syne huisvrouw van schepenen van Eyndthouwe in dato 22 april leetleden geb.(?) segel van 8 feb.

Foto ProPhi

een gelijkaardig inktstel van deze tinnegieter werd er tentoongesteld en opgenomen in de catalogus zonder afbeelding van de merken maar wel met een beschrijving ervan. Het is op basis van deze gegevens dat verkeerdelijk de koppeling met de gelijknamige stad werd gemaakt.

De beschrijvingen zijn als volgt (letterlijk overgenomen).⁸

Voor het bord:

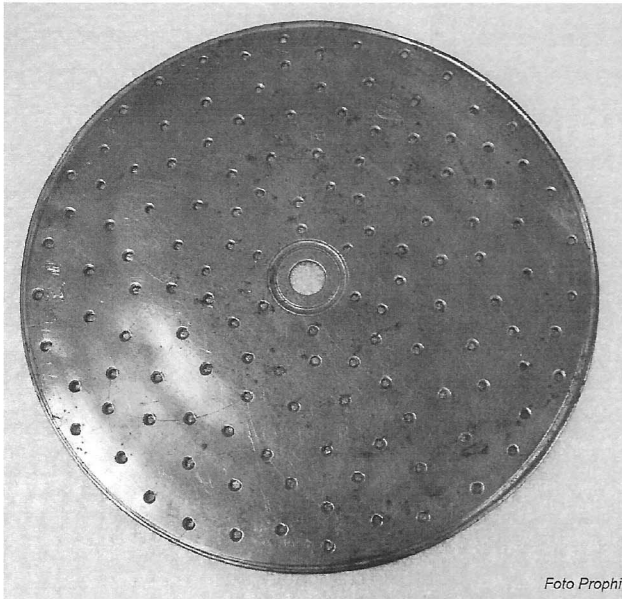
1. Ovaal merk met grote Engel en de tekst M.V. Eupen.
2. Vier schildjes, respectievelijk engeltje en M helm (?) en V, kroon en E, monogram.

Voor het inktstel:

3. Vier schildjes, respectievelijk engeltje en M, helm (?) en V, kroon en E, monogram E...
4. Reliëfletters (Mi)chiel van Evpen / Engels hart tin

De aandachtige lezer zal al wel begrepen hebben dat de beschrijvingen van deze merken niet overeenkomen met de gangbare merken uit onze contreien maar dat zij eerder een weerspiegeling zijn van engel- en viermerken die veelvuldig in Nederland voorkomen.

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Afb. 6 Visvergiet, stadsmuseum De Hofstadt, Diest

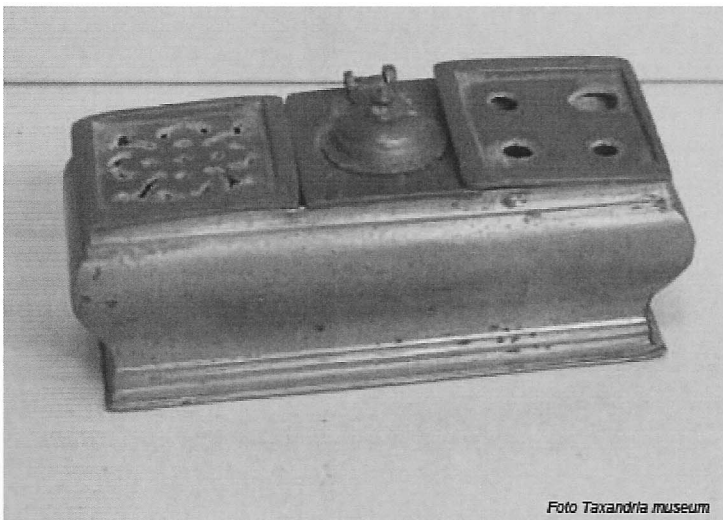

Afb. 7 Viermerk op de twee visvergieten

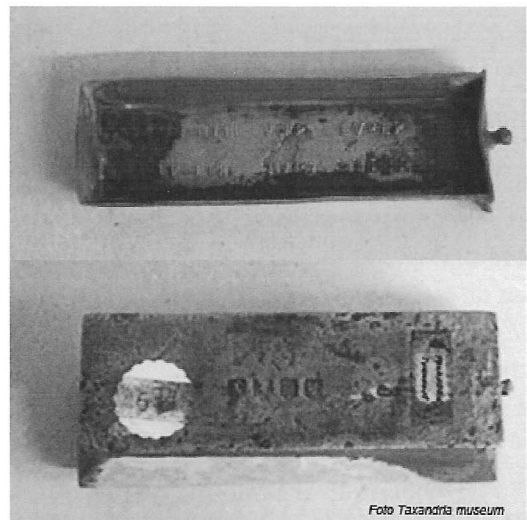
Het hiervoor beschreven viermerk is samen met een eenvoudig x-merkje onder andere ook terug te vinden op twee identieke visvergieten (diameter 320 mm) uit de verzameling van het Museum De Hofstadt te Diest (afb. 6 en 7).

Het recent boven water gekomen inktstel in Nederland is geen uniek stuk. Het stelletje dat in de catalogus van 1956 opgenomen werd, maakt nog

altijd deel uit van de verzameling van het Taxandriamuseum te Turnhout (afb. 8). Zoals hierboven vermeld is het exemplaar uit dit museum naast het beschreven reliëfmerk in de lade ook nog gemerkt met het viermerk op de onderzijde (afb. 9 en 10). Dit is niet het geval bij het raadsheertje dat tentoongesteld stond op Tefaf en zich nu in een Nederlandse particuliere collectie bevindt.

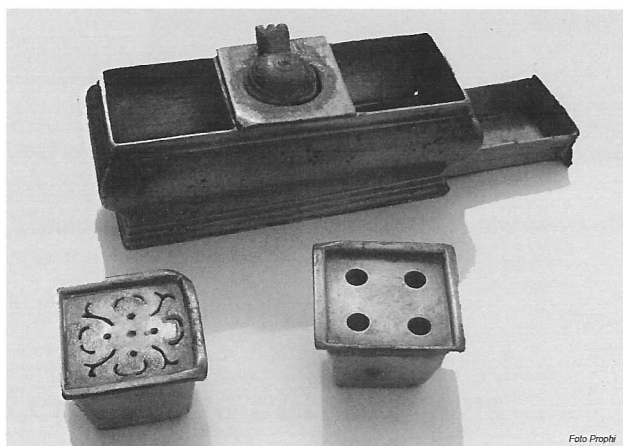
Afb. 8 Inktstel Taxandriamuseum, Turnhout

Afb. 9 en 10 Merken in en onder de lade

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

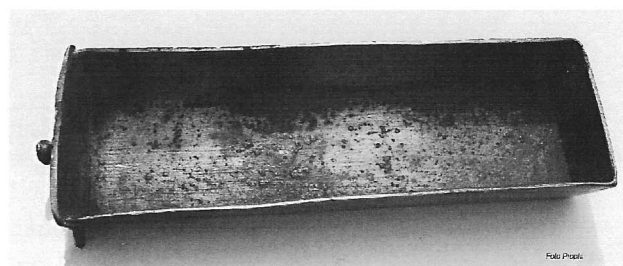
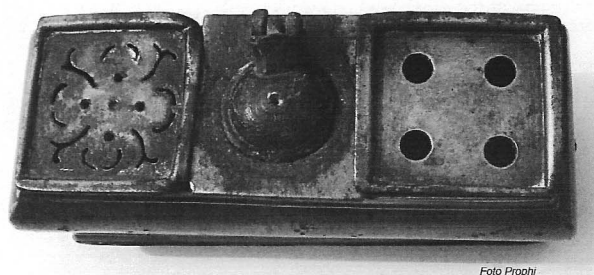
Een derde exemplaar, weliswaar zonder merktekens, bevindt zich in een Belgische particuliere collectie (afb. 11, 12 en 13). Ondanks het gebrek aan merken kon de toewijzing toch gebeuren door nauwkeurige vergelijking van de afmetingen en de uitvoeringsdetails met de andere twee exemplaren. Het minste dat je uit deze studie kon besluiten is dat het inktstel uit dezelfde gietvormen komt die door Michiel van Eupen werden gebruikt.

Afb. 11 Inktstel Belgische particuliere collectie

Naast deze typisch Nederlandse viermerkjes is er tevens een roosmerk gekend met de initialen MVE in de kroonband en met in het centrum van de roos de letter F (afb. 14). Deze letter staat voor de kwaliteit Fijn tin. Ook dergelijke merken zijn talrijk terug te vinden in Nederland. In dit verband is het roosmerk (nr 8379) dat als onbekend vermeld wordt in *Nederlandse Tinnegieters & hun tinmerken*⁹ met een grote zekerheid toe te schrijven aan Michiel van Eupen.

Het laatste gekend merkje van Michiel van Eupen, is het engelmerk dat terug te vinden is op het bordje (diameter 285 mm) beschreven in de eerder aangehaalde catalogus⁸. Vermoedelijk is dit hetzelfde merk dat ook op twee kommen uit een private verzameling te Peer aangebracht zijn. Op basis van een roetafdruk van een gedeelte van dit merk¹⁰ zou het volledig merk er als volgt uitzien met in de banderol onderaan de naam van de tinnegieter (afb. 15).

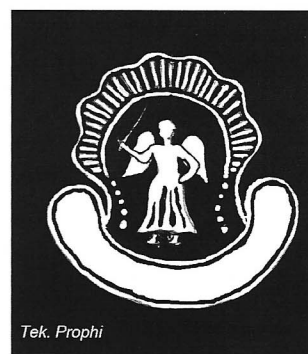

Afb. 12 en 13 Niet gemerkt

Engelmerken komen ook bij ons voor maar zijn toch wel nadrukkelijker aanwezig bij onze Noorderburen. Naar lay-out identieke merken zijn terug te vinden in het Nederlandse naslagwerk onder het nummer 2664 (A. Princen uit Weert) en nr 2870 (J. Smeets, onbekende productieplaats⁹).

Afb. 14 Gekroonde roos met initialen MVE

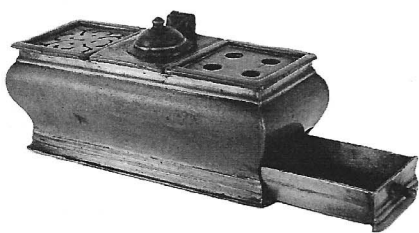

Afb. 15 Engelmerk

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Afb. 16 Inktstel. Thans particuliere collectie Nederland

Afb. 17 Inktstel met geopende lade

Afmetingen:

Lengte: 143 mm

Breedte: 57 mm

Hoogte: 66 mm

Rekening houdend met al deze gegevens kan je met een vrij grote zekerheid stellen dat Michiel van Eupen naast zijn Belgische periode als tinnegieter ook een Nederlandse periode gehad heeft. Alleen weten wij tot op vandaag niet of dit voor en/of na zijn Diestse periode was. De huidige gekende voorwerpen van deze tinnegieter geven ons helaas geen verdere indicaties over wat waar werd gemaakt en ook niet over het tijdstip.

Met uitzondering van de twee vergieten, die met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid in de Diestse periode werden gemaakt, is een juiste plaatsing van alle andere gekende en hierboven beschreven voorwerpen in tijd en ruimte haast onmogelijk. Zij kunnen zowel in Nederland als in België gemaakt geweest zijn¹⁰.

Michiel was 27 jaren oud als hij in Diest terecht kwam. Men kan ervan uitgaan dat hij zijn opleiding als meester tinnegieter volgde in Eindhoven. Of hij er voor zijn vertrek naar Diest ook als zelfstandige tinnegieter werkzaam was is niet met zekerheid geweten maar zijn merken wijzen toch sterk in die richting. In deze hypothese heeft hij, net zoals zijn Turnhoutse confrater Antonie Van Gastel¹¹, zijn merkijzers meegebracht en verder gebruikt tijdens zijn Diestse periode. In het andere geval zou hij hoogstwaarschijnlijk merkijzers hebben laten maken overeenkomstig de plaatselijke gebruiken, wat duidelijk niet het geval was.

Anderzijds was het in Nederland, net als bij ons, ook eerder uitzonderlijk dat men meester werd voor men

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

trouwde. Indien dit ook hier het geval was zou hij pas te Diest in de hoedanigheid van meester tinnegieter gestart zijn. In dat geval klopt de eerder aangehaalde hypothese van meegebrachte merkijzers niet meer, tenzij hij één van de uitzonderingen was op de trouwregel.

Na de aangifte van de geboorte van zijn dochter in 1783 is het gissen wat er met het gezin gebeurde. Een rustige periode was het einde van de achttiende eeuw zeker niet. De Brabantse omwenteling zat er aan te komen en werd nadien onmiddellijk gevolgd door de Franse overheersing. Ook Diest, dat toen nog deel uitmaakte van het Prinsbisdom Luik, bleef niet gespaard en deelde regelmatig in de klappen. Zo werd de stad na de uittocht van de Sansculotten (van het boerenleger) door het Franse troepen geplunderd in 1798.

Een rustige periode was het einde van de achttiende eeuw zeker niet

Heeft het koppel deze woelige periode overleefd of zijn ze terug naar Nederland of elders getrokken? De enige aanknopingspunten die overblijven zijn hun twee kinderen. Zo vinden wij hun oudste zoon in 1810 terug als lid van de schutterij van Helmond (stad aan de oostkant van Eindhoven) en later een tiental kilometer verder in Gemert waar hij woonde en tenslotte ook overleed¹².

De dochter daarentegen lijkt in haar geboortestreek gebleven te zijn. Zij trad het klooster in en wordt in 1824 te Hasselt vermeld als eerste moeder van het heropgestarte Grauwzuster-klooster, waar geen van de oorspronkelijke zusters de eerder beschreven periode had overleefd. Zuster Theresia werd geprofest op 31 juni 1832 en zij overleed op 15 april 1835¹³. Rekening houdend met de antiklerikale politiek van de Franse bezetter is het weinig waarschijnlijk dat zij ingetreden is voor het Concordaat van 15 juli 1801

dat werd afgesloten tussen Paus Pius VII en Napoleon¹⁴.

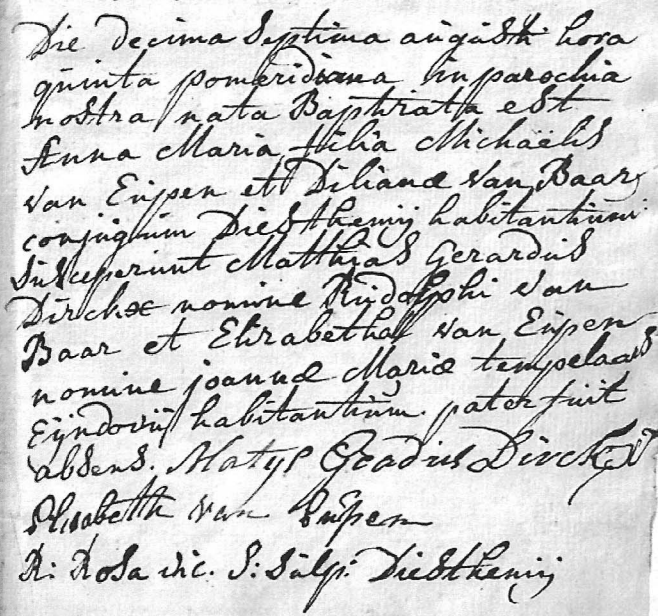
Het vermoeden is bovendien groot dat zij ingetreden is bij de Grauwzusters van Diest die in 1807¹⁵ hun verbeurde klooster terug konden opkopen en heropstarten. Dat zij later opduikt in Hasselt is niet verwonderlijk gezien de nauwe banden tussen de zusters van Diest en deze van Hasselt. Verder zou het erg aannemelijk zijn dat haar ouders - indien zij effectief vertrokken zijn - dit pas hebben gedaan als zij ingetreden was.

Zoals altijd bij dergelijke analyses zijn er een aantal concrete gegevens beschikbaar waarmee in combinatie met een paar logische veronderstellingen gepoogd wordt om de juiste toedracht te achterhalen. Honderd procent zekerheid heb je hier echter niet mee, net zo min als de juistheid van bepaalde merktoewijzingen.

Zo kan gesteld worden dat Michiel van Eupen zijn leerperiode als tinnegieter doormaakte in Eindhoven en er daar in die hoedanigheid werkte tot hij huwde in 1779. Om ongekende redenen belandde hij als tinnegieter in Diest en zal er vermoedelijk werkzaam gebleven zijn tot omstreeks 1800. Het is niet geweten of hij nadien terugkeerde naar Nederland (of elders) en daar het beroep verder uitoefende. Mogelijks was hij ondertussen overleden.

De loopbaan van Michiel van Eupen doet sterk terugdenken aan deze van zijn collega en tijdsgenoot Antonie Van Gastel. Ook deze man was afkomstig uit Eindhoven en verliet deze stad in 1759 op 31 jarige leeftijd om zich te vestigen te Turnhout. Verder is het opvallend dat naast Michiel van Eupen er nog een andere Eindhovense tinnegieter luisterend naar de familienaam Dirckx terechtgekomen is in Diest. Zo is er Matthias Gerardus Dirckx geboren in 1748 te Eindhoven, gehuwd te Diest in 1785 en daar overleden in de hoedanigheid van tinnegieter in 1808^{16,17}. Hij verbleef al minstens sinds 3 mei 1781 te Diest en was een goede kennis van Michiel van Eupen gezien hij bij het doopsel van diens tweede zoon en dochter als plaatsvervanger van de afwezige peters optrad¹⁸.

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Die Decima Septima augusti hora
quinta pomeridiana in parochia
nostra nata baptizata est
Anna Maria filia Michaele
van Eupen et Diliae van Baar
conjugum Diesthemij habitantium.
Susceperunt Matthias Gerardus
Dirckx nomine Rudolphi van
Baar et Elizabethae van Eupen
nomine Joanne Mariae Tempelaars
Eijndoum habitantium. pater fuit
absens. Matys Gerardus Dirckx
Elizabetha van Eupen
R: Rosa vic. S: Salpi. Diesthemij

Die decima septima augusti, hora
quinta pomeridiana in parochia
nostra nata baptizata est Anna
Maria, filia Michaele van Eupen
et Diliae van Baar, conjugum,
Diesthemij habitantium. Susceperunt
Matthias Gerardus Dirckx, nomine
Rudolphi van Baar, et Elizabetha
van Eupen, nomine Joanne Mariae
Tempelaars, Eijndoum habitantium.
Pater fuit absens.
(gesigneerd) Matys Gerardus Dirckx
(gesigneerd) Elisabeth van Eupen

Foto ProPhi - Uitreksel uit S.A.D, nr 743, p 182

Tenslotte vinden wij in de negentiende eeuw nog Philippus Johannes Dirckx (*1783, Mechelen) zoon van Henricus Dirckx (*1746, Eindhoven) en Joannes Dirckx (*1817, Gestel) terug in Diest¹⁹.

De band die Diest had met het huis van Nassau is vermoedelijk de reden waarom deze mensen Diest als bestemming kozen. De stad kwam in 1499 in het bezit van Engelbrecht II van Nassau en bleef eigendom van het huis van Oranje-Nassau tot in 1795. Trouwens de oudste zoon van Willem van Oranje is begraven in Diest en de huidige koningin Beatrix der Nederlanden voert vandaag nog de titel van Barones van Diest.

Verder kan het louter toeval zijn maar het is toch vreemd dat allen de naam Dirckx hebben en dit nu ook juist de familienaam is van de moeder van Michiel van Eupen. Zou er een familiale band geweest zijn tussen Michiel van Eupen en Matthias Dirckx?

Een grondige opzoeking in het stedelijk archief van Eindhoven zou ons hier misschien wat duidelijkheid kunnen verschaffen en een aantal van onze vragen beantwoorden want, bij mijn weten; werd dergelijk onderzoek naar tinnegieters nog niet gedaan.

Dit artikel is gelijktijdig verschenen in: *Tinnewerck*, ledenblad van de Vlaamse Tinvereniging, 30e jaargang nr. 2, december 2012, blz. 28 t/m 35.

Tinnegieter Michiel Joannes van Eupen in Diest

Bronnen:

- 1 Pewter Ware nr 21 - 2012 - Jan Beekhuizen - verkoopscatalogus
- 2 De Brabantse Leeuw - Jaargang XII - 1963 - Genealogie Van Eupen - p 121
- 3 De Brabantse Leeuw - Jaargang XIV - 1965 - Genealogie Van Eupen/aanvulling J.M.S. Mol - p 158
- 4 Stedelijk Archief Diest nr 10, p. 269
- 5 Stedelijk Archief Diest. nr 516, p. 200 en 201
- 6 Stedelijk Archief Diest. nr 25, p. 165
- 7 Tinnewerck nr 38 - 24e jaargang - nr 1 - januari 2006 - Belgische Tinmerken - p 23
- 8 Catalogus tentoonstelling Tin: ontstaan/evolutie/gebruik - Provinciaal Museum Sterckshof Antwerpen en Koninklijke Musea, Musea voor Kunst en Geschiedenis Brussel - 1956, nr 312, p. 43 en nr 574, p.72
- 9 Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, een compendium - Nederlandse Tinvereniging 2009 - p. 357, p. 386 en p. 430
- 10 Nederlandse tinnegieters in België - Dangis - Oost Brabant, Heemkundig tijdschrift - Jrg XLVI nr 4 - 2009 - p. 239
- 11 Tin en tinnegieters in Nederland - B. Dubbe - De Tijdstroom Lochem - 1978 - p.345
- 12 De Brabantse leeuw - jaargang XIV - 1965 - Genealogie Van Eupen/aanvulling J.M.S. Mol - p. 167
- 13 Genea-webpagina - De Grauwzusters
- 14 In dit Concordaat werd de vrijheid van erediens hersteld, de bezoldiging van de katholieke geestelijkheid door de staat voorzien en een herindeling van de Franse gebieden (inclusief onze streken) in nieuwe bisdommen doorgevoerd.
- 15 www.sad.be/info-over-onze-organisatie/onze-zorgcentra/psychiatrisch-ziekenhuis-sint-annendael/historiek-geschiedenis
- 16 Stedelijk Archief Diest: Parochieregisters van Onze Lieve Vrouw - huwelijken 1783 - 1796
- 17 Stedelijk Archief Diest: Overlijdenregister 1808 - akte nr 22.
- 18 Stedelijk Archief Diest. nr 743, p.89 en 182
- 19 Diestse Tinnegieters van weleer - M. Mommeyer en R. Van de Ven - Vrienden van het stedelijk museum en archief Diest - 1979 p. 15

Gemerkt met een Franse slag (9) Dyon, met of zonder deksel?

Paul Maas
Jan Beekhuizen, fotografie

Afb. 1

Gemerkt met een Franse slag (9)

Dyon, met of zonder deksel?

Met of zonder deksel, dat is de vraag! In zijn standaardwerk over wijnmaten in het oude Frankrijk beschrijft Charles Boucaud de toen gebruikte maatkannen aan de hand van hun specifieke kenmerken. Opmerkelijke uitvoeringen en afwijkende vormen van duimrust, voet, handvat of basisvorm. Hij signaleert een in zijn ogen heel opmerkelijk verschijnsel. In de zeventiende en achttiende eeuw is er in Frankrijk een aantal gebieden waar de gebruikte wijnmaten geen van alle zijn uitgerust met een deksel! Dit in tegenstelling met alle omliggende steden. Men gebruikte er kennelijk alleen open maten. Met name noemt hij de streek rond Avallon (Avallonnais) en Dyon (Dijonais). Maar zijn er uitzonderingen?

Avallon

Open maten kwamen in heel Frankrijk voor. Zij werden gebruikt naast de met een klep afsluitbare, de dekselkannen. Daarnaast kende men de open waterkannen, schenkkannen die soms ook met een deksel waren uitgerust.

De maatkannen uit Avallon die we nu nog tegenkomen blijken vrijwel alle dekselloos. Deels hebben ze nooit een deksel bezeten, gezien de bescheiden duimrust aan de bovenzijde van het handvat. Een ander deel is tijdens hun leven moedwillig van hun deksel beroofd, gemutileerd zonder dat daarvoor enige zinnige verklaring valt te geven. Charles Boucaud beschrijft in zijn in 1958 verschenen boek *Les pichets d'étain* dat alle door hem onderzochte kannen uit Avallon, toen een dertigtal, een dergelijke behandeling hadden ondergaan. Als reden hiervoor stelt hij de hypothese dat ten tijde van de invoering van het metrieke stelsel een lokale bevlogen revolutionaire ijkmeester zou kunnen

Afb. 1.

Kan uit Dijon

Type balustre

Eenkakig scharnier; duimrust 'deux glands de chêne'

Periode: 1ste kwart 18de eeuw

Hoogte totaal: 17,9 cm

Hoogte rand: 16,1 cm

Doorsnede voetplint: 8,0 cm

Inhoud: 0,461 l

hebben besloten dat alle 'oude' door hun gebruikers langdurig gekoesterde maatkannen op deze wijze onbruikbaar moesten worden gemaakt. Deze veronderstelling is echter, bij verder onderzoek, nooit door bewijzen gestaafd. In 2007 verscheen de catalogus *La poterie d'étain en Bourgogne. Vaisselle et mesures à vin, d'usage et de prestige du 17ème au 19ème siècle*. Deze begeleidde de gelijknamige tentoonstelling die in Nevers en later ook in Beaune werd gehouden. Van alle hierin afgebeelde wijnmaten uit Avallon zijn er slechts twee die merkwaardiger wijze wèl over een deksel beschikken; maar hierbij staat trouwhartig vermeld dat er sprake is van een latere toevoeging.

Dijon

Anders ligt de situatie in Dijon, op circa honderd kilometer afstand van Avallon. Charles Boucaud schrijft in 1958 dat hij ook hier slechts dekselloze kannen heeft aangetroffen van het type *épaulement*. Maar hier is geen sprake geweest van moedwillige destructie. Er zijn blijkbaar geen kannen met een deksel geproduceerd. Wel wijst hij op een balustervormig exemplaar, eveneens zonder deksel, dat werd gesignaleerd en beschreven door Armand Caillat in *La poterie d'étain en Châlonnais. Artisans et Paysans de France* (1947). Die kan vertoont een sterke gelijkenis met sommige Zwitserse kannen uit Wallis. Is dit de enige uitzondering?

Ook in de tentoonstellingscatalogus uit 2007 staat een groot aantal maatkannen uit Dijon, die geen van alle een deksel dragen. Tamelijk verrassend is een hier opduikende balustervormige kan, ditmaal wèl in het bezit van zijn deksel, die gemerkt is met het controlemerk van Dijon. Deze zeldzame kan figureert als trekker op het omslag van de genoemde catalogus. Een tweede uitzondering!

Tijdens een veiling in Parijs werd enige jaren geleden eveneens een soortgelijke balustervormige kan aangeboden. Met een deksel, duidelijk gemerkt met gietersinitialen en stadscontrolemerk en slechts enkele centimeters hoger dan het exemplaar uit de catalogus van 2007. Een derde exemplaar dus, dat kan men geen uitzondering meer noemen.

Gemerkt met een Franse slag (9) Dyon, met of zonder deksel?

Afb. 2.
De merken op de kan uit Dijon: op buitenzijde bodem: merk met gietersinitialen IR (voor Jean Rollet) met er tussenin een hart, een punt en een ster, onder het jaartal 1709; als controlemerk een gekroonde C met ingeschreven punt, de stadsnaam DIJON en het jaartal 1711

Deze kan (zie afb. 1 en 2), inmiddels opgenomen in een Nederlandse collectie, is gemerkt met de gietersinitialen IR; deze kunnen worden toegeschreven aan Jean Rollet. Hij werd geboren als zoon van Etienne Rollet en Félicité Girard en op 23 februari 1666 gedoopt. Zijn leertijd doorliep hij bij zijn vader en op 17 juli 1688 werd hij, 22 jaar oud, meester. Van 1669 tot 1723 woonde en/of werkte hij in de rue Poulallerie (puis près les Halles). Hij werd op 15 september 1723 begraven. Zijn weduwe, Marie Gueland, woonde van 1724 tot 1729 in de rue Griffon. Zijn zoon Martin Rollet, gedoopt op 12 juli 1698, werd eveneens tinnegieter en behaalde zijn meesterschap, net als zijn vader op 22-jarige leeftijd, op 20 juni 1719. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij de tinnegieterij van zijn vader heeft voortgezet.

Literatuur

- Boucaud, Charles: *Les pichets d'étain. Mesures à vin de l'an-cienne France*, Chez l'auteur (Paris, 1958)
- Verdier, Daniel Allix, Roger: *La poterie d'étain en Bourgogne. Vaisselle et mesures à vin, d'usage et de prestige du 17ème au 19ème siècle*, Camosine (Nevers, 2007)

Een bijzonder drinkbekertje

J.F.H.H. Beekhuizen, tekst en fotografie

Afb. 1

Een bijzonder drinkbekertje

Afb. 2 Gekroonde fleur de lis

Afb. 3 Gekroonde goudsbloem

Tijdens een van de opnamedagen van Tussen Kunst & Kitsch werd mij het afgebeelde drinkbekertje ter beoordeling aangeboden (afb. 1). De gegevens die de eigenaar kon geven: *ik heb deze tinnen beker al heel lang in mijn bezit. Hij is door mijn vader in de jaren 1955 - 1960 gevonden in Duitsland bij het uitbaggeren van een haven aan de Rijn. Helaas is de plaats mij niet bekend. Mijn vader was werkeloos geworden en ging in die tijd als knecht werken op een baggerschuit. Kunt u mij iets meer over deze beker vertellen?*

Omdat ik meer tijd wilde hebben om de beker te bestuderen, vroeg ik of ik hem mee naar huis mocht nemen. Dat was gelukkig geen probleem. Hierbij mijn bevindingen.

Op het eerste gezicht plaats ik de beker in Engeland. Waarom? Vanwege de vorm, decoratie en vooral door het medaillon met de veren. De beker heeft op ongeveer twee centimeter van de bovenkant een uitstekende rand. Het decor boven deze rand is zeer interessant. In cirkels vinden wij: een gekroonde fleur de lis (afb. 2), een gekroonde goudsbloem (afb. 3), een gekroonde Tudorroos (afb. 4) en een afbeelding van drie zogenaamde Prince of Wales struisvogelpluimen (afb. 5)¹. Deze laatste decoratie vraagt om extra aandacht, want we zien niet alleen drie pluimen, maar ook een kleine tekst en twee initialen. De tekst luidt:

ICH DIEN en de initialen HP (Henricus Princeps).

Deze staan voor Henry, in 1610 Prins van Wales, zoon van James I, overleden 1612². De overige decoratie bestaat uit versieringen in medaillons, met daaronder bloemtakken, rozen en kruisbloemen. De beker is aan de binnenkant van de bodem gemerkt met een deels weggesleten roos met een hoog oplopende kroon (afb. 6).

Op zoek naar vergelijkbare bekers stuiten we in *Pewter at the Victoria and Albert Museum* op een identieke beker³. De omschrijving daarin luidt als volgt: beker, Engels, omstreeks 1603. Hoogte: 10,7 cm; doorsnede bovenrand: 8,3 cm. Inventaris nummer M. 253-1928. Niet gemerkt. Herkomst: aangekocht van de firma Gebroeders Aalbers, Arnhem, Holland.

Vermoedelijk heeft het museum het merk aan de binnenkant van de bodem over het hoofd gezien. Er zijn in die tijd meer van deze bekers gegoten en waarschijnlijk ook allemaal gemerkt. De gekroonde roos als merk lijkt erg veel op de gekroonde roos als decoratie, zeker de vorm van de kroon. De tekst leest verder: men veronderstelt dat deze de beker, met zijn unieke vorm, gemaakt is ter herinnering aan het aantreden van James VI als koning - James I - van Engeland en Schotland. Hij was koning van 24 maart 1603 tot 27 maart 1625. De kroning vond plaats op 25 juli 1603. De decoratie van afgebeelde beker lijkt in grote lijnen op die van een beker in het bezit van de Worshipful

Een bijzonder drinkbekertje

Afb. 4 Gekroonde Tudorroos

Afb. 5 Struisvogelpluimen

Company of Pewterers, afgebeeld in hun bestands-catalogus. Ook het Victoria and Albert Museum bezit een dergelijke beker⁴. De uitstaande rand van de beker zou de functie hebben om de bekers te kunnen stapelen. In Duitsland zijn zilveren bekers te vinden met eenzelfde soort uitstekende rand.

Volgens het Victoria and Albert Museum zou de beker in drie delen gegoten zijn. Er zijn immers drie verticale naden te zien⁵. Ook op deze beker zijn deze naden aanwezig. In *Pewter of the Western World, 1600 - 1850* van Peter R.G. Hornsby staat eveneens een beker afgebeeld die - weliswaar meer beschadigd - van hetzelfde type is als de beker van de Worshipful Company of Pewterers. Ook Hornsby spreekt over een decoratie van Prince of Wales-pluimen⁶. Dat deze manier van decoratie in Engeland op meer objecten voorkomt, bewijzen onder andere een James I kelk uit omstreeks 1616 en een kelk uit omstreeks 1590 - 1610^{7,8}. Ook de beroemde Granger-kandelaar - enige tijd werd aan de authenticiteit getwijfeld, maar na een test in 1997 goed bevonden - heeft een reliëfdecoratie. Naast het rechthoekige vlak met datering ANO D 1616 is duidelijk in een rondje een gekroonde roos te zien, zoals die op de bekers⁹.

De conclusie is dat de eigenaar van deze beker in het bezit is van een zeer interessante en zeldzame bodemvondst uit het eerste kwart van de zeventiende eeuw.

Noten

- 1 A. North - *Pewter at the Victoria and Albert Museum*, Londen 1999, blz. 65, afb. 32.
- 2 *Catalogus - The Worshipful Company of Pewterers of London, Supplementary Catalogue of Pewterware*, 1979, Londen 1979, blz. 44 en 45, nr. S3/303.
- 3 A. North - *Pewter at the Victoria and Albert Museum*, Londen 1999, blz. 65, afb. 32.
- 4 idem, blz. 66, nr. 33.
- 5 idem, blz. 65.
- 6 P.R.G. Hornsby - *Pewter of the Western World, 1600 - 1850*, Exton, Pennsylvania 1983, blz. 298, nr. 1022.
- 7 idem, blz. 306 en 307, nr. 1051.
- 8 A. North - *Pewter at the Victoria and Albert Museum*, Londen 1999, blz. 65, afb. 31.
- 9 idem, blz. 125 en 126, nr. 187.

Afb. 6 Deels weggesleten gekroonde roos

Bodenvondsten uit Reimerswaal in de literatuur

H.B. van Wijk

J.F.H.H. Beekhuizen, fotografie

*Afb. 1 Tonvormige pul met deksel en bordje,
bodenvondsten gevonden in het verdronken
stadje Reimerswaal*

Bodenvondsten uit Reimerswaal in de literatuur

Het combineren van informatie uit documentatie van verscheidene herkomst kan helpen om probleemstellingen te onderkennen of aan te scherpen. De schrijver is in het gelukkige bezit van twee bodenvondsten, gevonden in het verdronken stadje Reimerswaal, blijkens een oud etiketje op 26 mei 1973. Het tweetal bestaat uit een bordje en een tonvormige pul (of kroes) met deksel (afb. 1). Deze twee voorwerpen maken deel uit van een grotere vondst van in totaal vijf stuks. De andere drie zijn in het bezit van een andere particuliere verzamelaar; het betreft dezelfde soort objecten: twee bordjes en een pul.

De drie gietersmerken, CP, PV en WVS (deze laatste op de twee pullen; afb. 2) op deze vijf stukken zijn van onbekende gieters.

Twee dezelfde pullen bevinden zich in het Rijksmuseum te Amsterdam (ook gemerkt WVS) resp. het Stedelijk Museum te Alkmaar. De laatste is gevonden bij het voormalig kasteel te Egmond. Al lang geleden is aan de gesloten vondst van vijf aandacht besteed. In *Turnicum*, tijdschrift van de Heemkundige Kring Deurne (België), jaargang 5 (= 1978), no. 19-20 onder de titel 'Tinvondst te Reymerswael' door W. Michielsen.

Maar al ver daarvoor in M. Smallegange, *Nieuwe*

Afb. 2 Gekroonde roos met gietersinitialen WVS, voorkomend op de pul met deksel

Cronyk van Zeeland wordt over zulke voorwerpen gesproken: 'seven tinnen stoopen en thien tinnen kannen'. Aldus las ik in de versie van dit boek die in 1696 (lees: 1700) verscheen (p. 448-449)¹. Bordjes worden daarin niet genoemd.

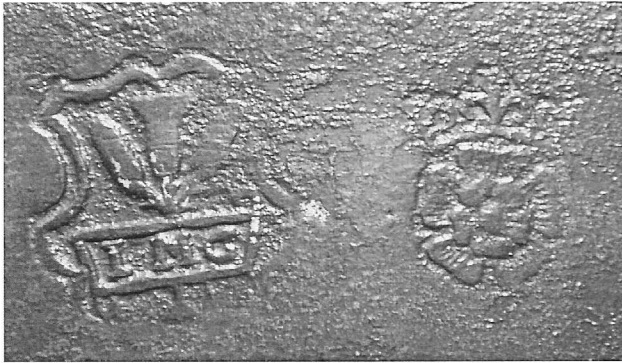
In het tijdschrift *Varia Zelandiae*, jaargang 15, 1978, haakt A. de Boo aan bij het artikel van Michielsen onder de kop 'Tinvondst te Reimerswaal'. De Boo heeft kritiek op de bevindingen van Michielsen, onder andere verwijzend naar B. Dubbe, *Tin en Tinnegieters in Nederland*, 1e druk (1965).

Ging Michielsen voor de voorwerpen nog uit van de datering 1507 – het jaartal dat Smallegange noemt voor een door de rederijderskamer te Reimerswaal gehouden wedstrijd, waar zojuist genoemde *stoopen en kannen* als prijs beschikbaar werden gesteld – De Boo komt uit op de zeventiende eeuw vanwege de vondstomstandigheden en omdat de pul tweekakig is en horizontaal gegoten. Dubbe dateert de al gememoreerde vergelijkbare bierpul uit de collectie van het Rijksmuseum ca. 1600 (1e druk, afb. 44). Zijn tweede druk van 1978 geeft geen verdere aanwijzingen².

Het was zeer verleidelijk voor Michielsen om deze vondst met Smallegange in verband te brengen. In Smallegange wordt namelijk vermeld dat de naam van de rederijderskamer in Reimerswaal luidt: *De drie Koorenbloemkens* en de zinspreuk *In Minnen versaemt*. In 1507 werd de hoofdprijs gewonnen door 'de Kamer van Middelburg in Zeeland, *Het bloemken Jesse, In Minnen groeyende ...*' Michielsen citeert de naam van de Kamer van Middelburg uit Smallegange als *Het bloemken Fesse*.

De vijf objecten hebben alle een schildvormig stempel met daarin een afbeelding die door Michielsen wordt geïnterpreteerd als drie korenbloemen. Daaronder staan drie letters, de I, de M en – volgens Michielsen – de V (waar ik een G lees) *et voilà*, de naam en de zinspreuk van de Kamer van Reimerswaal, de organisator van de wedstrijd. De Boo kritiseert dus de datering begin zestiende eeuw, maar noemt zonder commentaar de overige bevindingen van Michielsen, in het bijzonder de drie letters IMV(?), de duiding van de afbeelding in het schildvormige stempel (drie korenbloemen) en de

Bodemvondsten uit Reimerswaal in de literatuur

Afb. 3 Eigendomsmerk met initialen IMG voor de zinspreuk van de Kamer van Middelburg *In Minnen groeyende?* en een nog onbekend roosmerk

naam van de Kamer van Middelburg (Het bloemken Fesse). Hij heeft de objecten niet gezien.

Zeer onlangs kwam ik in het bezit van een overdruk van het Gedenboek dat het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen bij zijn anderhalve eeuwfeest uitgaf (1919). De overdruk betreft een artikel van M.G.A. de Man, 'Uit het verleden van het munt- en penningkabinet van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.' Eén van de besproken penningen (no. 18) betreft een erepenning uit 1667 van de voormalige rederijderskamer 'Het bloemken Jesse'. Op die penning staat het zinnebeeld van de Kamer uitgebeeld, namelijk een liggende Jesse uit wie een (stam-)boom groeit³. Vergeet dus 'Fesse', het gaat om Het bloemken Jesse. 'Bloemken'? Zou het niet 'Het boomken Jesse' moeten zijn?

En nu we toch bezig zijn, zou die derde letter 'V', waar ik een duidelijke 'G' lees, niet staan voor de zinspreuk van de Kamer van Middelburg *In Minnen groeyende* (afb. 3)?

Maar als dat klopt moet de prijs door Middelburg zijn uitgelooft en door Reimerswaal gewonnen, mee naar huis genomen zijn en verdrongen in het derde kwart van de zestiende eeuw. Precies andersom dan Michiels schrijft.

Na overstromingen van Reimerswaal in 1530, 1551 en 1555 kreeg de stad de genadeklap in 1573, toen de stad in brand gestoken werd bij oorlogshandelingen en ontvolkt raakte. Het lijkt me dus uitgesloten dat er nadien nog een rederijderskamer was; het lijkt me zelfs na 1551 onwaarschijnlijk.

Een uit 1980 of later daterende notitie van

Michiels in mijn bezit spreekt weer van Jesse in plaats van Fesse. Voorts herkent hij dan de derde letter als een G – te koppelen aan *In Minnen groeyende*, van de Kamer van Middelburg en worden de drie korenbloemen (van Reimerswaal) herzien in 'een takje of-twijgje met bloemkop'. De kritiek van De Boo op de datering lijkt hij niet te kennen. De conclusie die Michiels vervolgens trekt lijkt weer een goede kant op te gaan: *Het lijdt hier geen twijfel dat deze tin vondst opgedolven tussen de fundamenten van de verdrongen stad Reymerswael, een gildeprijs betreft, die indertijd is uitgelooft door de rederijders van Middelburg en gewonnen door de rederijders van Reymerswael.*

We zijn dan echter weer terug bij een dateringsprobleem, maar nu de andere kant op: de prijs kan niet in (uiterlijk) 1551 of 1573 gewonnen zijn als die pas rond 1600 zou zijn vervaardigd. Misschien is de prijs helemaal niet door Reimerswaal gewonnen maar op een andere wijze daar in de grond terecht gekomen. Jammer voor de conclusie van Michiels, maar we zijn er nog niet helemaal uit.

Overige literatuur:

- Cat. Delft, 38e Oude Kunst- en Antiekbeurs 1986, p. 39, nr. 8 en 9;
- Cat. Bergen op Zoom, Schatten uit de Schelde, 1987, p. 73 en 76, nr. 612, 613 en 614;
- Cat. Rotterdam, Van tin gegoten, uit tin genoten, 2004, p. 127, nr. 67 (nota bene: in het Engelstalige bijschrift wordt om onduidelijke reden verwezen naar Middelburg)..
- B. Dubbe, m.m.v. J.F.H.H. Beekhuizen en A.A. Kooyman, Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken | een compendium, Amsterdam 2009, p. 286 en 495.

Noten:

- 1 Geveild bij Burgersdijk en Niermans te Leiden op 12 nov. 2005, kavel 1236.
- 2 De tweede druk was nog niet verschenen. De Boo weet daarover te melden dat die in voorbereiding zou zijn, maar dan door J.J. van Nijendaal, 'daar de heer Dubbe overleden is.' De heer Van Nijendaal was een vriend van Dubbe; hij heeft voor diens publicaties talloze buitengewoon verzorgde en nauwkeurige tekeningen gemaakt.
- 3 De boom van Jesse (Isaï), zie in de bijbel Jesaja 11 : 1.

Een onbekend merk

J.F.H.H. Beekhuizen en fotografie

Afb. 1 Uitzonderlijke plaats van de gietersinitialen CH

Afb. 2 Merk in de vorm van Vrouw Justitia met de initialen HT voor Huur Tin

Het komt teveel voor dat prachtige merken op een tinnen object zelfs in ons volprezen merkenboek niet zijn te vinden. Zo ook de merken aan de achterzijde van het hier afgebeelde schoteltje: een gekroonde roos met onder de band van de kroon), in het bovenste blad van de roos, de gietersinitialen CH (afb. 1). Dit is een uitzonderlijke plaats voor de gietersinitialen. In *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken* treffen we bij de initialen CH en Maastricht onder merk 3513 – onbekende gieters – een merk aan in de vorm van een bisschopsstaf met het jaartal 1718 en de initialen CH. Ook het roosmerk op ons schoteltje heeft het jaartal 1718. Het schoteltje zou dus Maastrichts kunnen zijn. Er staat nog een merk op in de vorm van Vrouw Justitia (met zwaard en balans) en de initialen HT voor HuurTin (afb. 2). Dit merk zijn wij in de Zuidelijke Nederlanden niet eerder tegengekomen. Het is niet de eerste keer dat wij de gietersinitialen

op deze merkwaardige plaats in de roos zien. In de catalogus *Tin Tefaf 2004* staat bij nr. 34a een gekroonde roos met de gietersinitialen PD op dezelfde plaats als zojuist beschreven. De merken zijn geslagen aan de buitenkant van de bodem van een zeer grote engelenkan, die toegeschreven wordt aan Maastricht.

Beide merken zoals voorkomend op het schoteltje

Drie schoteltjes

J.F.H.H. Beekhuizen, tekst en fotografie

Afb. 4 Detail graving van
uitgewerkt familiewapen

Drie schoteltjes

Afb. 1 Een van de drie schoteltjes

Van een bevriende verzamelaar kreeg ik enige tijd geleden drie eenvoudige schoteltjes - doorsnede 22,1 cm. - cadeau (afb. 1).

Bij nadere bestudering zijn deze schoteltjes ook historisch de moeite waard om er een klein artikel aan de wijden.

Twee exemplaren hebben een graving die nadere uitleg behoeft. Afbeelding 2 toont een graving waarschijnlijk ter voorbereiding voor een uitgewerkt geheel, zoals te zien op afbeelding 3. Daarop is duidelijk de uitgewerkte en definitieve graving te zien van een familiewapen met initialen en datering. In het linker kwartier boven staat een dwarsbalk

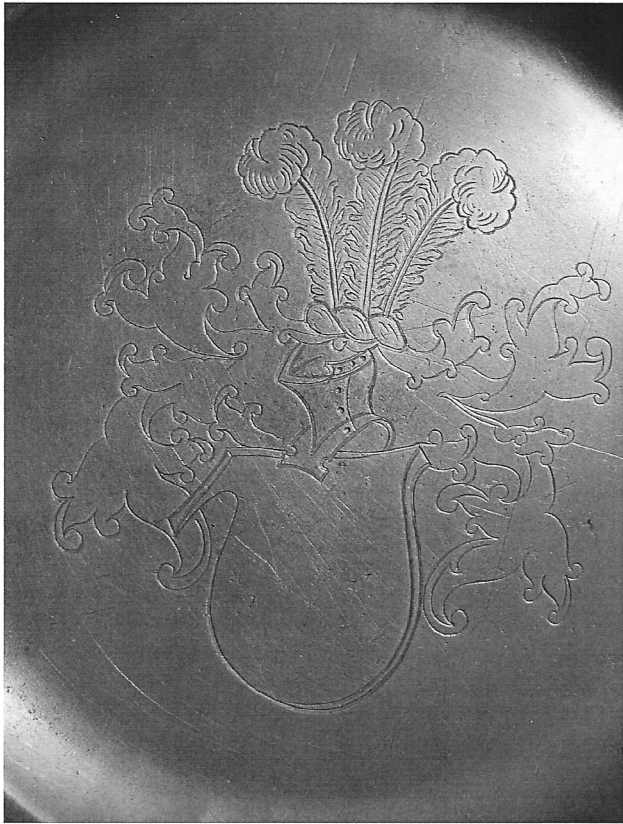
met arcering. Daaronder gekruiste degens met de initialen GUN. In het rechterkwartier boven de gekalligrafeerde initialen JJEV! en 15 november 1839. Daaronder een klimmende leeuw naar links in een gearceerd vlak.

Het wapen wordt bekroond door een gesloten helm met pluimen (afb. 4).

Het derde schoteltje heeft in het wapen een insect, waarschijnlijk een (mei)kever. Het wapen wordt bekroond door een gesloten helm waaruit de sprietten van de kever steken (afb. 5).

De schoteltjes hebben aan de achterzijde op het vlak gegraveerde eigenaarsinitialen AK en ingeslagen

Drie schoteltjes

Afb. 2 Eerste schets tot een graving

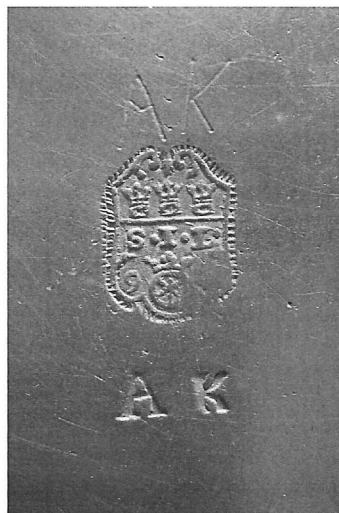
Afb. 3 Graving met uitgewerkt familiewapen

eigenaarsinitialen AK en tweemaal PH.

De drie schoteltjes zijn gemerkt met het stadsmerk van Keulen met getal 95 en de gietersinitialen SIL (afb. 6).

Er is weinig bekend over tinnegieters uit Keulen. De catalogus ZINN van het Kunstgewerbemuseum uit Keulen brengt echter uitkomst. Daarin staan enkele objecten gemerkt met het stadsmerk van Keulen en de gietersinitialen SIL. Die behoren aan Stefan Josef Longerich, werkzaam tussen 1695 en 1725.

De schoteltjes dateren zeker uit het begin negentiende eeuw, waardoor het merk op de schoteltjes niet worden toegeschreven deze tinnegieter. Er moet een latere tinnegieter hebben bestaan of zijn geweest met dezelfde initialen, een kleinkind of een achterkleinkind. Vergelijken we het merk van Stefan Josef Longerich d. Ä. met het merk op de schoteltjes, valt het grootste verschil op: de vormgeving (afb. 7 en 8).

Afb. 6 Gietersmerk met initialen SIL en eigenaarsinitialen AK

Afb. 7 en 8 Merken van Stefan Josef Longerich voorkomend in de catalogus Zinn

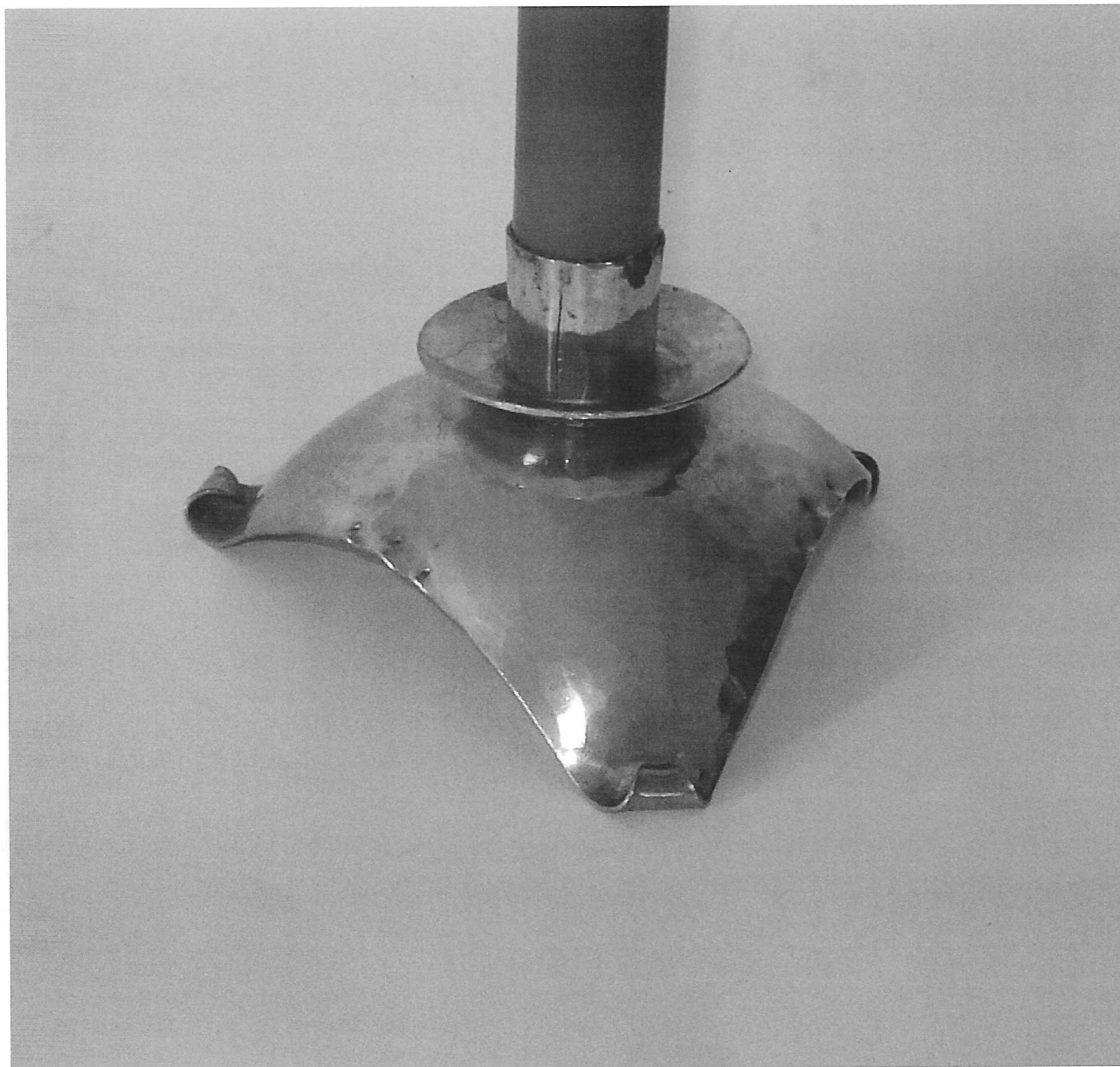
Drie schoteltjes

Afb. 5 Detail van het wapen met de kever

Pareltjes uit de twintigste eeuw - kandelaars

A. Korstjens

Afb. 1 Eén van de twee kandelaars

Natuurlijk bestaat mijn verzameling Nederlands tin uit de twintigste eeuw voornamelijk uit items van de grote en bekende tinfabrieken uit Tiel en Zeist. Maar er zijn ook echte pareltjes. Mijn belangstelling richt zich vooral op werk van de meestal eenzame metaalkunstenaars en daarvan waren er zo in de jaren 1920-1940 ook veel in Nederland. De crisis bracht veel werkeloosheid met zich mee en mede door de materiaalschaarste en daarbij behorende hoge prijzen voor echte edele metalen was er een groep kunstenaars die zich toe legden op het maken van

voorwerpen in het goedkopere tin. Maar wel is duidelijk de hand van de zilversmid te herkennen. Niet alleen aan de manier van werken maar ook aan de modellen die vaak afgeleid zijn van zilveren broertjes. Recent heb ik twee kandelaars kunnen bemachtigen van de Haarlemse zilversmid Willem Gerrit Bannink die volgens de Waarborg voor zilvermerken als zilversmid werkte van 1922 tot 1966 (afb. 1). Een van de prettige kanten van het verzamelen van twintigste eeuw tin is trouwens dat er nog redelijk wat informatie over deze mensen te vinden is.

Pareltjes uit de twintigste eeuw - kandelaars

En die informatie leg ik natuurlijk meteen vast voor het nageslacht!

Willem Bannink werkte als zilversmid met een zilverstempel met de initialen W6B. Natuurlijk mocht hij dat niet gebruiken voor zijn tinwerk. Daarvoor gebruikte hij een ovaal merk (afb. 2). Al het werk dat ik van hem ken is gehamerd. Dat is een techniek die ook in zilver wordt toegepast om dunner plaatmateriaal stijver te maken. Een kandelaar zoals hierna beschreven zou zonder gehamerd te zijn al snel door de voeten zakken.

De kandelaars zijn 66 mm hoog. De grootste breedte is 102 mm. Het onderste deel bestaat uit een driehoekige voet waarvan de uiterste eindjes zijn opgekruld. Een eenvoudige gladde schotel/vetvanger en een gladde kaarshouder completeren het geheel.

Samen met de petit-four schaaltes met een diameter van 86 mm die ook door Bannink gemaakt zijn is dat dubbel genieten van de pareltjes in mijn verzameling.

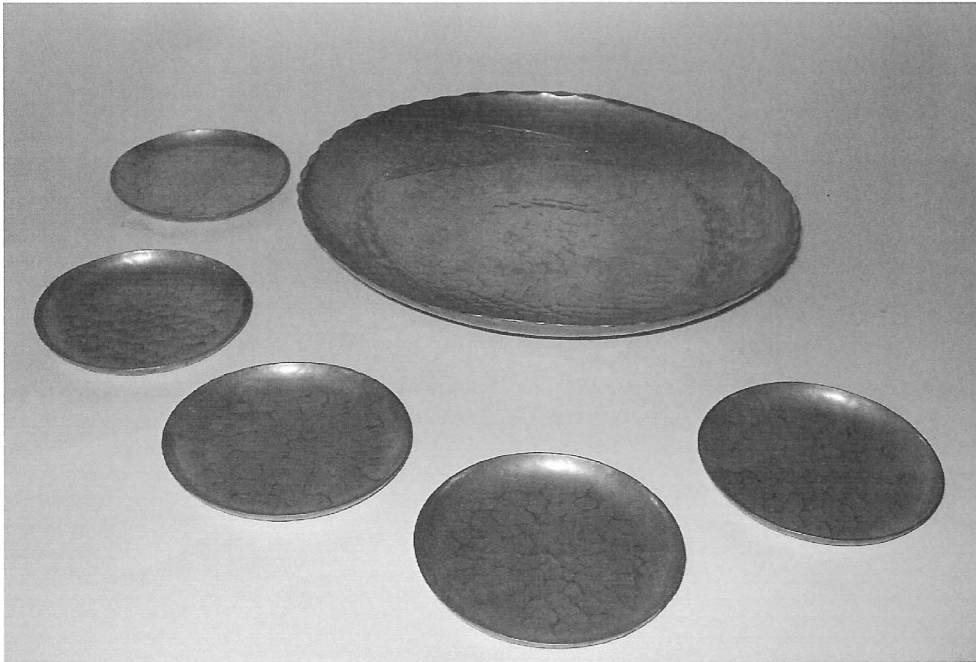
Afb. 2 Ovaal merk van W. G. Bannink

Afb. 3 Petit-four schaaltes

Pareltjes uit de twintigste eeuw - pindasetjes

G.F.A. RONDE
SCHIEDAM

Afb. 1 Ronde set door Gerard Ronde, Schiedam

In de vijftiger jaren, toen roken nog gezond was, stonden er bij verjaardagen en zo, als toppunt van Hollandse kneuterigheid en gezelligheid, niet alleen glazen met sigaretten op tafel maar ook schaaltes met nootjes.

Die pindasetjes werden veel in aardewerk maar natuurlijk óók uit tin gemaakt. Toen moeder naar het bejaardenhuis ging en daar de kamer moest worden ingericht was er voor dit soort zaken vaak geen plaats meer. En anders verdwenen dit soort relikwieën wel in de prullenbak als de kleinkinderen na het overlijden van oma de kamer moeten uitruimen. Gelukkig heb ik er een aantal kunnen redden. En ook die horen tot de pareltjes van mijn verzameling twintigste eeuws Nederlands tin.

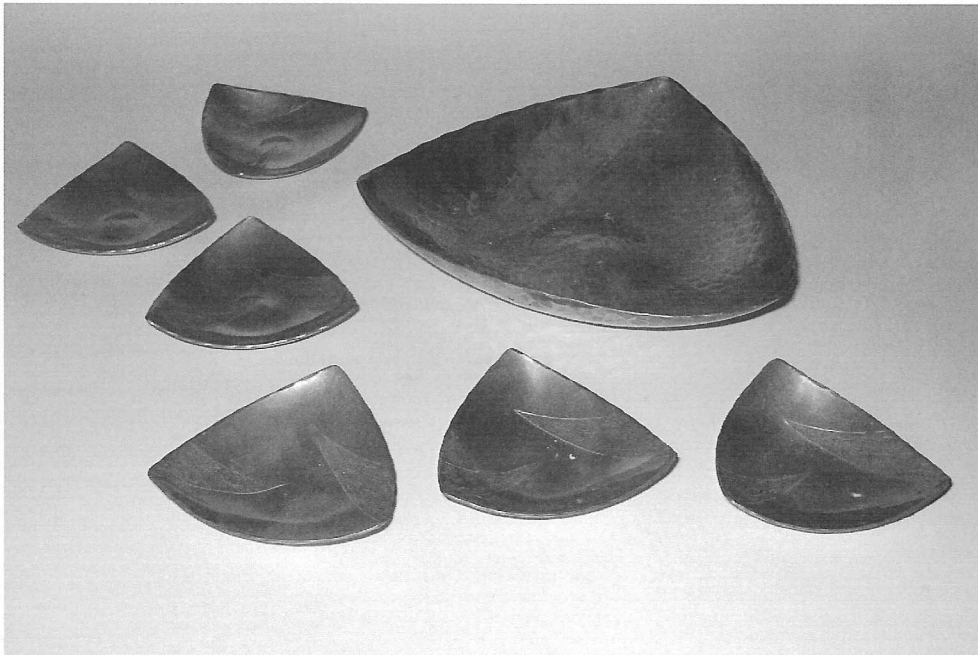
Ronde set met (helaas maar) vijf kleine schaaltes. Kleine schaaltes, diameter 80 mm, grote schaal, diameter 210 mm. Gehamerd plaatwerk (afb. 1). Gemaakt door Gerard Ronde uit Schiedam.

Hij werkte als zelfstandig metaalkunstenaar van 1931 tot 1944. Zijn werk is voor mij van afstand te herkennen aan de voor hem typische decoratie die gebaseerd is op de driehoek van Reuleaux.

Ook van Gerard Ronde is het driehoekige setje met zes schaaltes. Grootste breedte van de driehoek is 146 mm en 66 mm. Ook overgesigneerd met de driehoek van Reuleaux. Gelukkig wél want alleen het grote schaalte is voorzien van zijn merk. De grote schaal is gehamerd plaatwerk, de kleintjes zijn glad maar wel met de typische driehoek decoratie (afb. 2).

Strakke driehoekige set met zesschaaltes. Gehamerd plaatwerk. Gemaakt door Depoorter uit Rotterdam die werkte van 1932 tot 1965. Aan de vormgeving duidelijk te dateren in de dertiger jaren. Let maar op het ronde oortje aan de grote schaal. Grootste breedte 165 mm en 66 mm. Grote schaal is gemerkt, de kleine niet (afb. 3).

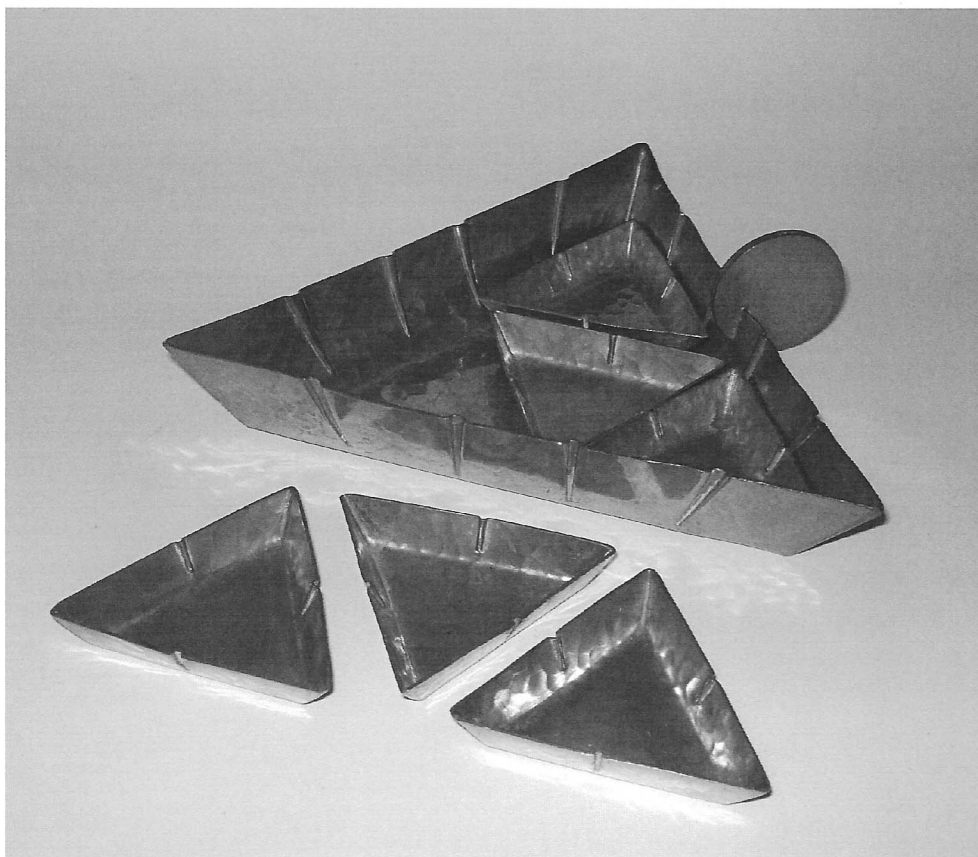
Pareltjes uit de twintigste eeuw - pindasetjes

G.F.A. RONDE
SCHIEDAM

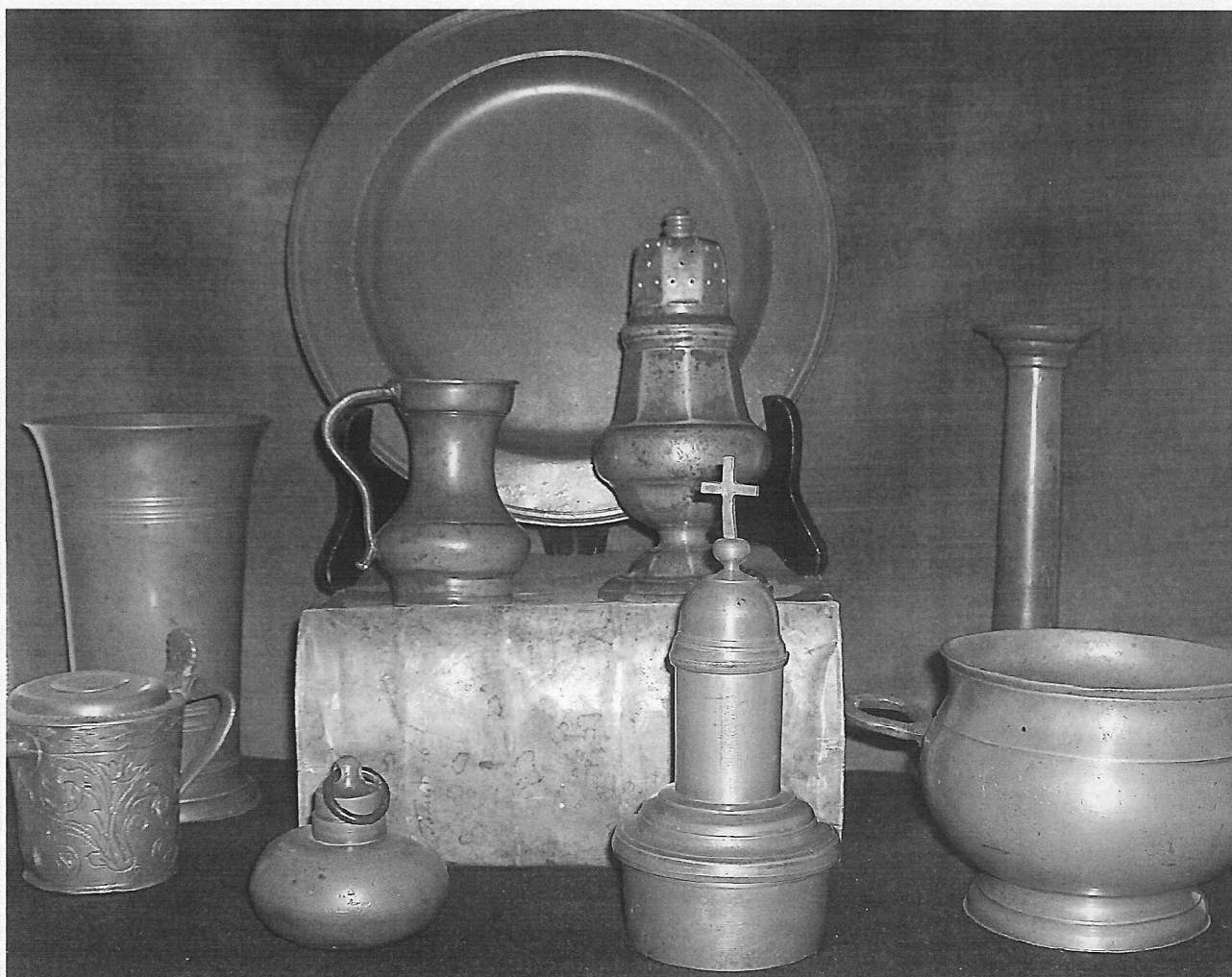
Afb. 2 Driehoekige set door Gerard Ronde, Schiedam

Afb. 3 Driehoekige set door Depoorter, Rotterdam

DEPOORTER
ZUIVER
TIN

Aankondiging Tintentoonstelling in Beek

10 maart t/m 2 juni 2013

Peter Aussems uit Maastricht, lid van de Nederlandse TinVereniging, stelt een deel van zijn tinctie ten toon in het Els Museum te Beek. Te zien zijn meer dan 100 stuks tin uit West Europa en op alle gebied, van religieus tot huishoudelijk tin.

Elke tweede zondag vanaf 10 maart tot en met 2 juni 2013 is deze bijzondere expositie te bezichtigen. Speciaal voor de leden van onze vereniging staat er op 2 juni 2013, tijdens de voorjaars bijeenkomst in Maaseik, een bezichtiging op het programma (nadere informatie volgt).

Adres: Els Museum, Wolfeynde 4, 6191 EB Beek (046-4398930).

Oproepen

Oproep 1: Groningse maatkannen

Door ondergetekende wordt onderzoek gedaan naar in Groningen en in Drenthe geijkte tinnen maatkannen, zowel Rembrandtkannen als cilindrische kannen.

In het boek van Jan Westers - Groninger Tinboek Historie, Tinnegieters en Tinwerk - staan vijf van dergelijke kannen vermeld.

De in Groningen geijkte kannen zijn voorzien van het stad Groningse wapenschild en instempeling van één of meer jaartallen, bijvoorbeeld: 58 voor 1758, 14 voor 1814 en als laatste jaar 29 voor 1829.

De in Groningen vervaardigde kannen, die in Assen

zijn geijkt, zijn ingestempeld met de D van Drenthe en uiteraard ook voorzien van één of meer jaartallen, op dezelfde wijze als de in Groningen geijkte kannen.

Wellicht bevinden zich in de collecties van leden van onze vereniging nog niet geïnventariseerde kannen.

Uw reacties, zo mogelijk vergezeld van afbeeldingen, zie ik graag tegemoet.

Jan-Paul Wortelboer

notaris@notariswortelboer.nl

Oproep 2: Dordts en Weerter tin

Voor een publicatie over Dordts en Weerter tin zoek ik niet alleen niet eerder gepubliceerde gegevens, maar ook objecten uit deze twee steden. Mocht u hierover beschikken dan kunt u contact opnemen met Jan Beekhuizen (info@janbeekhuizen.nl) of telefonisch 020 – 6263912.

Merken Dordrecht

Afb. 1 stadsmerk van Dordrecht, onbekende meester

Afb. 2 engelmerk van Willem Logger

Merken Weert

Afb. 3 merken van A. Princen

Afb. 4 merken van I.M. Tindemans

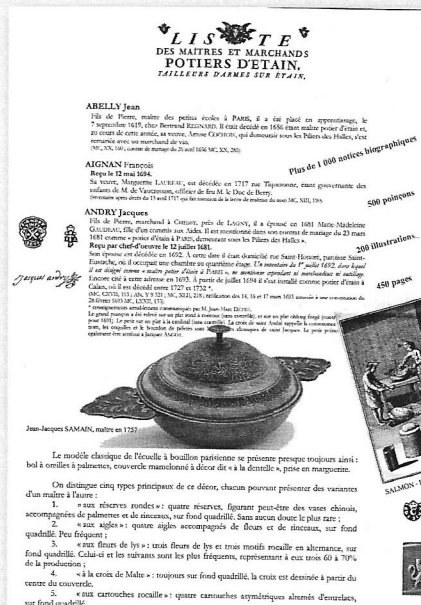
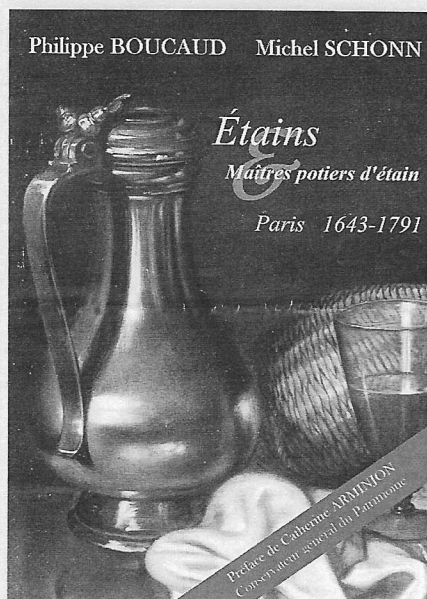
Philippe BOUCAUD   Michel SCHONN

Étains

Mâtres potiers d'étain

Paris 1643-1791

Préface de Catherine ARMINJON
Conservateur général du Patrimoine

Voorinschrijving

Étains et Maîtres d'Étain – Paris 1643 – 1791

Het boek komt uit in het voorjaar van 2013 (onder voorbehoud).

Klassieke versie € 95,00 bij voorinschrijving
na verschijning € 112,00

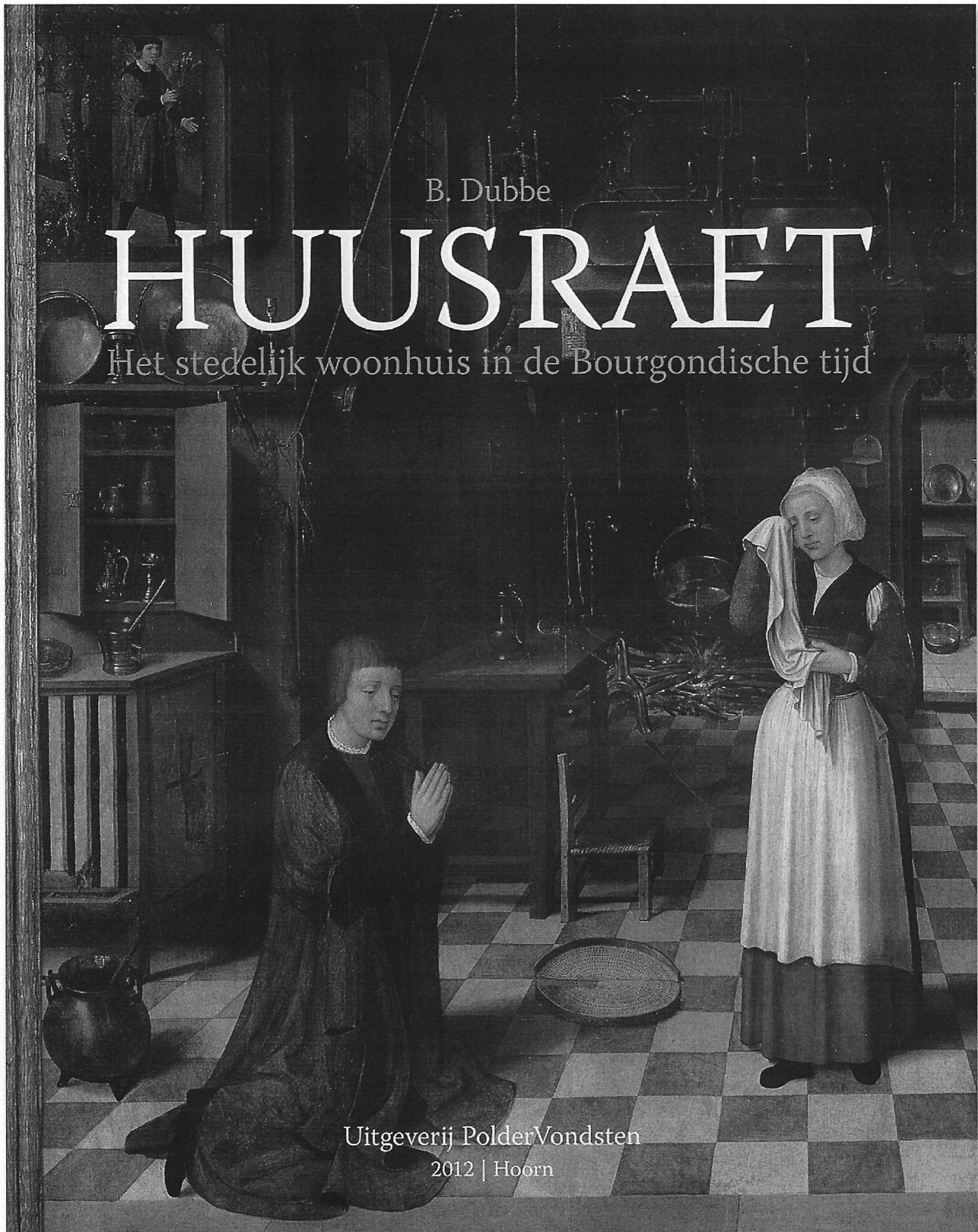
Luxe versie in cassette € 110,00 bij voorinschrijving
na verschijning € 138,00

Portokosten:

1 ex. € 13,00
2 ex. € 18,00
3 ex. of meer € 20,00

Bestellingen:

Philippe Boucaud
B.P. 4
34290 Abeilhan – France
e-mail: phb@philippe-boucaud.com

Huuusraet | het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd, door B. Dubbe, bezorgd door H.B. van Wijk.
Uitgegeven door Uitgeverij PolderVondsten in opdracht van Stichting Nederlandse Tinbibliotheek, Hoorn 2012.

Verkrijgbaar via www.nederlandsetinvereniging.nl, via elke goede boekhandel of rechtstreeks
bij de uitgever (telefoon 0229 820214, e-mail: administratie@vindmagazine.nl).

De prijs bedraagt € 49,95 exclusief eventuele verzendkosten.

ADVERTENTIE

VRIJDAG 15 MAART -
ZONDAG 24 MAART

2013

TEFAF
MAASTRICHT

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING 2013

Contributie	€ 60,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 45,00 (excl. verzendkosten)
Losse nummers	€ 22,50 (excl. verzendkosten)
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00 (hele pagina)
Losse gebruikte nummers	€ 10,00

COLOFON

Foto voorzijde omslag
Tonvormige pul met deksel
en bordje, bodemvondsten
Reimerswaal

Foto achterzijde omslag
Struisvogelpluimen

Ontwerp en lay-out
Oranje boven,
's-Hertogenbosch

Drukwerk
De Koning Repro,
Ridderkerk

OPROEP

De redactie van de Tinkoerier roept de leden op om kopij aan te leveren. Als u een interessant object heeft, maar u heeft liever dat de redactie hier iets over schrijft, laat het weten. Mocht u zelf iets aan willen leveren dan graag via e-mail, cd-rom of USB-stick.

U kunt uw materiaal sturen naar de hoofdredacteur J. Beekhuizen: info@janbeekhuizen.nl

Als u oude Tinkoeriers wilt afstaan ontvangt de vereniging deze graag. Wij bieden ze voor € 10,00 ter verkoop aan. De opbrengst komt ten goede aan de verenigingskas. Neem hiervoor contact op met Henk van Wijk (0180 – 617966).

de Tinkoerier

DATA BIJeenKOMSTEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

- 1 juni 2013** Bijeenkomst Maaseik in samenwerking met de Vlaamse Tinvereniging met een bezoek aan de John Selbach Museum. 's Avonds diner en overnachting (facultatief) in Hotel Wurfeld te Maaseik.
- 2 juni 2013** Bezoek aan de tentoonstelling in Beek: tin uit het bezit van een van onze leden Peter Aussems uit Maastricht (facultatief). Zie aankondiging, blz. 82
- 9 november 2013** Bijeenkomst Amsterdam Museum (onder voorbehoud)

DATA BIJeenKOMSTEN VLAAMSE TINVERENIGING

- 10 maart 2013** Algemene ledenvergadering te Lokeren.
Let op: nieuw adres!
De Leewerik, Oud Heerweg 180, 9160 Lokeren
- 1 en 2 juni 2013** Bijeenkomst in Maaseik
- 20 oktober 2013** Algemene ledenvergadering te Lokeren.
Let op: nieuw adres!

DATA BIJeenKOMSTEN GEWICHTEN EN MATEN VERZAMELAARS VERENIGING

- 19 januari 2013** Jaarvergadering, Harmelen
- 27 april 2013** Voorjaarsveiling, Harmelen
- 25 mei 2013** Tafeltjesmarkt, Harmelen
- 21 september 2013** Lezing, Weegschaal Museum te Naarden!
- 12 oktober 2013** Najaarsveiling, Harmelen
- 14 december 2013** Tafeltjesmarkt, Harmelen
- Voor uitgebreide informatie zie: www.gmvv.org

AANLEVEREN TEKST VOOR PUBLICATIE IN DE TINKOERIER

1. Bestanden in Word, liefst in Times New Roman 12 pt.
2. Maak gebruik van eindnoten en geen voetnoten
3. Aanleveren materiaal voor het juninummer - 1 mei
4. Aanleveren materiaal voor het decembernummer - 1 november

